

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Veronika Patáková

**Vliv médií na průběh moderních ozbrojených konfliktů
na příkladu ozbrojených konfliktů ve Vietnamu
a v Afghánistánu**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: pplk. Mgr. Otakar Foltýn

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů a literatury. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k eventuálnímu zveřejnění práce v tištěné nebo elektronické podobě a jejímu používání ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 27. června 2014

Veronika Patáková

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především vedoucímu práce pplk. Mgr. Otakaru Foltýnovi za lidský přístup, neocenitelné rady, které mi poskytl, a čas, který mi s trpělivostí věnoval.

Dále bych ráda poděkovala svému okolí, které mi bylo nesmírnou oporou, především své sestře, které vděčím za nosné připomínky, a mé drahé kolegyni.

OBSAH

ÚVOD	1
1 MÉDIA – TEORETICKÝ ÚVOD	3
1.1 Krátce z historie médií.....	3
1.2 Základní charakteristika mediální komunikace	4
1.3 Účinky masových médií	8
1.3.1 Pojetí moci v mediálních studiích.....	8
1.3.2 Mediální příjemci	10
1.3.3 Násilí v médiích	12
1.4 O válečném zpravodajství	13
Shrnutí	15
2 MODERNÍ OZBROJENÉ KONFLIKTY.....	16
2.1 Válka nebo ozbrojený konflikt?	16
2.2 Příčiny ozbrojených konfliktů	17
2.3 Teorie čtyř generací moderních ozbrojených konfliktů	18
2.3.1 Moderní války první generace.....	18
2.3.2 Moderní války druhé generace.....	19
2.3.3 Moderní války třetí generace.....	20
2.3.4 Moderní války čtvrté generace	20
2.4 Asymetrické ozbrojené konflikty	21
2.4.1 Média v moderních asymetrických konfliktech.....	24
Shrnutí	26
3 MODELOVÝ PŘÍKLAD Č. 1: OZBROJENÝ KONFLIKT VE VIETNAMU	27
3.1 Historické zakotvení.....	27
3.2 Média, osudná ofenzíva Tet a následující vývoj	29
3.3 Mediální mýty	32
4 MODELOVÝ PŘÍKLAD Č. 2: OZBROJENÝ KONFLIKT V AFGHÁNISTÁNU.....	36
4.1 Historické zakotvení.....	36
4.2 Afghánistán po roce 2001.....	37
4.3 Afghánistán a média.....	38
ZÁVĚR.....	41
POUŽITÁ LITERATURA.....	43
SEZNAM PŘÍLOH	48
PŘÍLOHY.....	49

ÚVOD

Předkládaná práce se snaží vymezit základní kontext, ve kterém probíhají diskuze o roli médií v dnešních ozbrojených konfliktech a o vlivu na jejich průběh. Podnětem ke vzniku této bakalářské práce byl zájem o tuto problematiku, jež ve mně vzbudily kurzy *Aplikace mezinárodního humanitárního práva* a *Konflikt jako součást lidské společnosti: antropologie války*, které jsem v rámci svého studia na Fakultě humanitních studií absolvovala a které mi poskytly výchozí orientaci v této tématice. Vycházím zde z předpokladu, že média v dnešním světě disponují značnou mocí, a cílem by mělo být objasnit, jak se v současné době promítá do válečného dění. Jedná se o kompilát především mediální a vojenské literatury a relevantních novinových či internetových článků¹. Informace, se kterými pracuji, nepatří k samozřejmým znalostem, proto jsem se rozhodla věnovat výrazný prostor teoretickým úvodům, které tak, doufám, přispějí ke srozumitelnosti práce a posléze slouží jako východisko pro uchopení vztahu mezi médii a ozbrojenými konflikty. Konkrétní příklady, starší i aktuální, usilují o propojení a podložení závěrů teoretických základů. Vzhledem k tomuto záměru je práce rozdělena do čtyř základních kapitol.

První částí je teoretický úvod, který se věnuje stručně vývoji a základním charakteristikám mediální komunikace včetně účinků, které se jí prisuzují. Samostatná podkapitola je potom věnována válečnému zpravodajství, které má v dnešní době vzhledem k povaze médií specifickou funkci. Ta je ovšem podmíněna také změnami, které v moderním světě proběhly v rámci válečnictví. Po uvedení do problematiky ozbrojených konfliktů se právě vývoji a charakteristickým rysům dnešních vojenských střetů věnuje druhá kapitola. Na tomto místě si představíme tezi, že převážná většina dnešních ozbrojených konfliktů se odehrává mezi nesouměřitelnými stranami, obvykle mezi státem a nestátní organizací, kdy obě používají zásadně odlišné způsoby vedení boje, při čemž se média stala jednou z předních zbraní (Lind a kol., 1989). Závěrečná podkapitola pak ukazuje, proč jsou právě v konfliktech poslední doby, kdy se na rozdíl od války mezi dvěma státy přikládá mnohem větší pozornost psychologickým operacím a veřejnému mínění, média strategicky klíčová, což se následně pokusím demonstrovat na modelových příkladech.

---

¹ Na všechny zdroje je odkázáno dle citační normy ČSN ISO 690. Z hlediska přehlednosti práce včetně poznámek pod čarou jsem se rozhodla pro tzv. Harvardskou metodu. V textu jsou tedy uvedeny odkazy na seznam literatury, kde jsou k nalezení všechny použité prameny, v případě internetových zdrojů včetně hypertextových odkazů.

S ohledem na rozsah bakalářské práce byly vybrány pouze dva konflikty, což jistě není vyčerpávající výčet, který by si problematika zasloužila. Ovšem vzhledem k záměru, jímž je předvedení stoupajícího vlivu médií v rámci moderních ozbrojených konfliktů, se jeví postačující. Nejdříve se budu věnovat k ozbrojenému konfliktu, který probíhal v 50., 60. a 70. letech na území Vietnamu, jemuž se přezdívá „válka bez cenzury“. Právě zde, a to především díky technickému pokroku v rychlosti přenosu informace a fenoménu televize, se poprvé projevila síla, již média disponují (Prudíková, 2008), vzhledem k jejich možnosti oslovit široký dav. Nikdy předtím nebyla lidem válka tak blízko, ačkoli se odehrávala na druhé straně planety. A odezva na sebe nenechala dlouho čekat. Druhý příklad se věnuje ozbrojenému konfliktu v Afghánistánu, který probíhá od roku 2001 až do současnosti. Právě aktuálnost tohoto tématu a fakt, že se konfliktu mj. účastní i Armáda ČR, byly důvodem jeho zahrnutí do práce. V mediálním světě mezitím došlo k dalšímu vývoji. Díky 24hodinovému zpravodajství a přístupu na internet můžeme sledovat události v reálném čase v podstatě odkudkoli a šíření informací napříč populací je tak opět o stupeň rychlejší. Zároveň geometrickou řadou narůstá jejich množství. Vybrané ilustrativní příklady z Afghánistánu tak ukazují, že obě strany dnes již věří ve vliv, který média na vědomí o konfliktu a jeho průběh mohou mít, a to právě na základě válečných zkušeností posledních dekad.

1 MÉDIA – TEORETICKÝ ÚVOD

Marshall McLuhan vyslovil myšlenku, že „*médium je poselství*“ (McLuhan, 2011: 20). Vyjádřil tím, že povaha užívaných médií zásadním způsobem vypovídá o době a je důležitější než samotný obsah sdělení. I po několika dekádách můžeme citátu právem přitakat. Média jsou všudypřítomná a ovlivňují charakter společnosti celkově i jejích částí. Bez nich by svět kolem nás zajisté vypadal docela jinak.

Slovo médium má svůj původ v latině a obecně značí „*to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení*“ (Jirák, Köpplová, 2003: 16). Většinou s tímto pojmem přijde člověku na mysl především tisk, fotografie, rozhlas, televize, film a v dnešní době oblíbená digitální média. Jsou to prostředky komunikace, která je jednou ze základních potřeb lidské společnosti a jejím charakteristickým znakem. Lidé se dorozumívají především pomocí řeči², ale také neverbálními prostředky jako gesty či mimikou. Důležitá je zkrátka přítomnost určitého sdělení, které je předáno dále. Jirák a Köpplová (tamtéž) dělí komunikační prostředky na primární komunikační média, jimiž jsou kódy (například právě řeč), a na sekundární média, která lidem umožnila dorozumívání na delší vzdálenosti či zdolala překážky kladené časem, k nimž se řadí obrázky, písmo, tisk a další až po dnešní počítačové sítě.

1.1 Krátce z historie médií

Lidskou komunikaci lze periodizovat dle dominantního typu komunikačního prostředku, který byl v určité době užíván. Tak přicházejí Ball-Rokeachová a DeFleur (1996) s pěti základními obdobími: epocha znamení a zvuků, epocha mluvení a jazyka, epocha psaní, epocha tisku a nakonec epocha masové komunikace. Od ústní tradice se tak přes první jeskynní malby a destičky s klínovým písmem dostáváme až ke knihám. A právě následný vynález knihtisku spojovaný s Johannesem Gensfleischem, zvaným Gutenberg, umožnil přenos informací do té doby nemyslitelnému počtu lidí. Tato invence se stala jednoznačně revoluční, bez níž by nebyla podoba dnešní komunikace možná. Poté přišla technologie tisku, s níž nutně souvisela i změna obsahu směrem ke světštějším tématům (McQuail, 2007: 33), informace se musela přizpůsobit rozsáhlému publiku, kterému měla sloužit. Ačkoli se první pravidelně vycházející noviny vyskytly v Německu již v roce 1609, plný rozkvět periodického

---

² Lidé samozřejmě nejsou jediným druhem, který mezi sebou komunikuje, ale pouze jim je přičítána schopnost řeči, tj. mluveného jazyka. Dle Dunbara (1993c, 1996a, cit. dle Barrett, Dunbar, Lycett, 2007) a jeho hypotézy drbů bylo vyvinutí jazyka nutné z hlediska udržení jednoty větších skupin, tedy při vzniku početnějších společenství. Jazyk byl novým mechanismem, který tuto funkci plnil, a nahradil tak vzájemnou péči o srst, která stmelovala skupiny primátů.

tisku lze přičíst až 19. století (Kunzčík, 1995). V tomto moderním, stále složitějším světě se stupňovala společenská poptávka po informovanosti o obchodních a společenských otázkách, a proto se staly hlavními náplněmi tisku zprávy obchodního, politického, ale stále více i zábavného charakteru (Verner, 2013: 13). Od původních plakátů a letáků vedla cesta k masově distribuovaným novinám a začalo se rozlišovat mezi seriózním tiskem, jenž se věnoval především politickým a ekonomickým otázkám a obracel se na vzdělanější čtenáře, a tiskem masovým či bulvárním, jenž se orientoval na nižší vrstvy a populární témata, což se odráželo také na vizuálně nápaditější formě (Jiráček, Köpplová, 2003: 29). Po vynalezení telegrafu, telefonu, fotografie a filmu jsme již byli jen krůček od vysílacích médií, jak jsou označovány rozhlas a televize, tedy médií masového charakteru par excellence. Zprávy byly stále aktuálnější a celý informační svět se zrychlil. Televize dostala díky svému „*monopolu na oživený obraz*“ (Ramonet, 2003: 64) hlavní roli v oblasti zpravodajství. Dnes lze obecně sledovat tendenci k digitalizaci, snahu o snadný přístup a zpracování informací a celkové zrychlení komunikace. Alespoň v západním světě patří k základní výbavě člověka mobilní telefon a možnost pravidelného přístupu na internet. Jeho předchůdkyní byla počítačová síť ARPANET (*Advanced Research Project Agency Network*), jež vznikla koncem 60. let pod záštitou ministerstva obrany USA pro tamní sdílení informací (Verner, 2013). Po svém rozšíření internet otevřel zcela nové možnosti ve vyhledávání a získávání informací i v komunikaci mezi jedinci, což snadno vysvětluje jeho oblíbenost či lze říct až závislost na něm. Elektronická média tak umožňují skupině uživatelů celého světa sdílejících zájmy sejít se na jednom místě a plně pocítit sílu jejich společenství (Pinker, 2012). Také v kyberprostoru lze nalézt období masových médií (například internetové zpravodajské deníky, on-line rádiové a televizní stanice), ze kterých lidé především díky snadné dostupnosti čerpají mnoho informací. Přesto ho nelze vzhledem k umožnění vzájemné propojenosti a interaktivnímu charakteru považovat za klasické masové médium, ale spíše za alternativní médium (McQuail, 2007: 324).

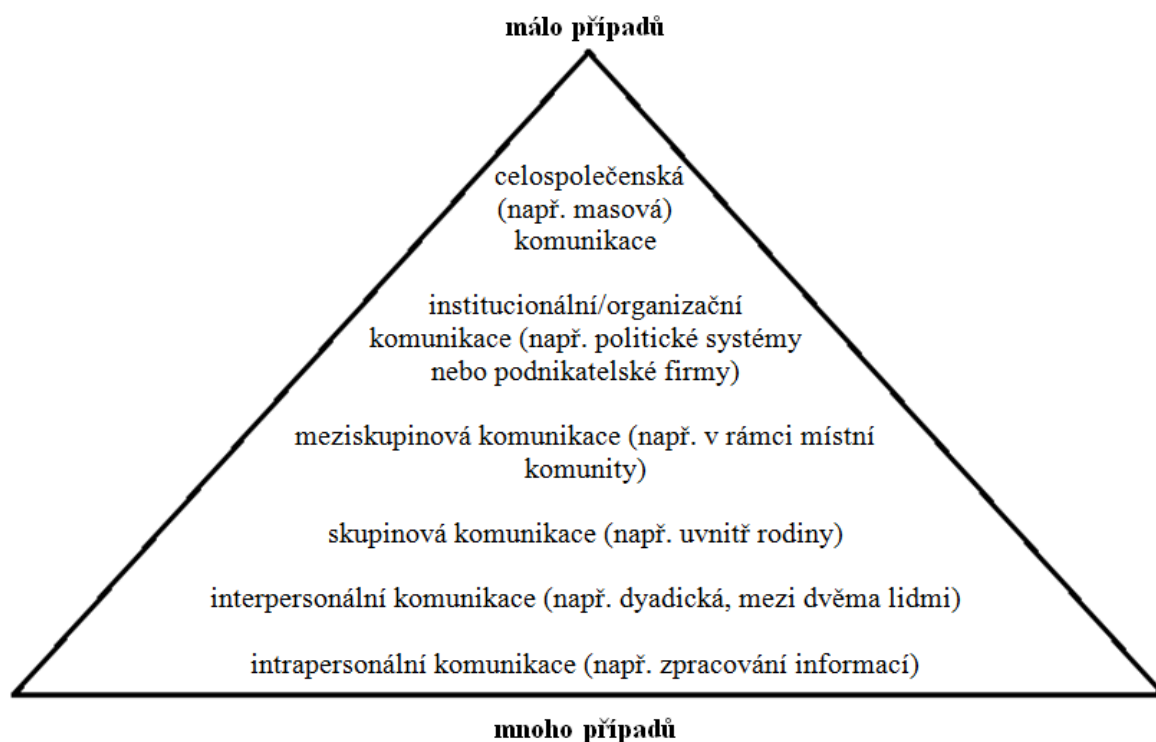
1.2 Základní charakteristika mediální komunikace

Různá média komunikují jinými kanály, vyžadují zapojení různých smyslů a rozmanitou škálu účasti ze strany diváka. McLuhan (2011) definoval koncept horkých a chladných médií, při čemž v rámci zařazení sleduje dva důležité rysy: stav naplněnosti daty a míru participace příjemce. Za horká označuje taková média, jež jsou tzv. vysokodefiniční (tedy obsahují mnoho informací) a vyžadují nízkou participaci. Do této kategorie lze zařadit

například film, fotografii či rozhlas, kdy člověk hraje více pasivní, konzumní roli. Naopak chladná média jsou tzv. nízkodefiniční a je u nich nutná vyšší úroveň participace na straně diváka. Chladným médiem nazývá například řeč, telefon či televizi, od kterých se posluchači, resp. divákovi nedostává tolik informací a mnohé si musí doplnit. Jeho účast se zvyšuje a je tak do celého procesu více vtažen.

Lidská komunikace probíhá také na různých stupních. Jak již bylo řečeno výše, vždy je přítomné nějaké sdělení, nějaká informace, ale liší se počet jejích příjemců. Řečeno s McQuailem (2007), lze rozlišovat mezi šesti rovinami komunikace, které jsou uspořádány do pyramidy, a to intrapersonální, interpersonální, skupinová, meziskupinová, institucionální/organizační a celospolečenská komunikace (pro větší přehlednost a vysvětlení jednotlivých rovin viz schéma 1.2).

Schéma 1.2 Pyramida komunikace Denise McQuaila (2007: 27)

Jak lze vidět, základnu pyramidy, a tedy nejčastěji se vyskytující případ, tvoří intrapersonální komunikace, tj. zpracovávání informací jedincem (pozornost, vnímání apod.). Na označení tohoto aktu jako komunikace se však všichni autoři neshodují. Kunczik (1995: 12) uvádí: „*Intrapersonální ,komunikace‘, kdy člověk mluví sám se sebou nebo kdy medituje, nepředstavuje komunikaci, protože zde není žádné sociální jednání, žádná sociální akce. (...)*“

Komunikace je tudíž jednáním, jehož cílem z hlediska komunikátora je přenos sdělení jedné či více osobám prostřednictvím symbolů.“ Vzhledem k druhům komunikace a tématu této práce je důležité především rozlišení mezi interpersonální a celospolečenskou, tedy například masovou rovinou. Interpersonální komunikace probíhá zpravidla mezi dvěma (či jen několika málo) lidmi a umožňuje interakci. Oproti tomu má masová komunikace zásadně širší publikum a obecně bývá označována za jednosměrný akt neosobního charakteru od jednoho vysílače směrem k mnohým příjemcům. Pod tuto kategorii samozřejmě spadá právě i mediální komunikace, jakožto „*společenská komunikace udržovaná tiskem, rozhlasem ale především televizí*“ (Ilowiecki, Žantovský, 2008: 11). Pro média a podobu jimi zprostředkované komunikace jsou zásadní především tři aspekty: užívaná technologie, jejich postavení společenské instituce a fakt, že se účastní na formování kulturního prostředí (Jirák, Köpplová, 2003: 41). Média mají významný vliv na společnost. Jak bylo řečeno výše, média zprostředkovávají. Již dlouho je však opuštěna představa, že by tato činnost byla neutrální. Média uchopují určité situace určitým způsobem, a to nejčastěji za pomoci jazyka, čímž již sama věci označují, a tedy i hodnotí. Mediální sdělení nejsou pouhým objektivním odrazem reality, naopak lze mediální komunikaci chápat jako aktivní výkladovou činnost, kdy obraz, který nabízí, je specifickým typem konstrukce reality (tamtéž). Daný konstrukt je hromadně předkládán masám, které jsou na něj často odkázány vzhledem k tomu, že se jim nenabízí možnost bezprostředního kontaktu se situací a ověření informace. Zprávy předkládané médiu tak lze chápat spíše jako příběhy o události (Trampota, 2006: 61). Do jaké míry je tento vyprávěcí charakter reflektován jednotlivými příjemci, však zůstává otázkou, jelikož se s jejich přílišnou aktivitou při masové komunikaci spíše nepočítá či je dokonce nežádoucí (například u propagandy).

Význam masových médií spočívá obecně v přenosu jednoho sdělení k mnoha příjemcům. Ačkoli byli lidé nahlíženi³ jako masové publikum již začátkem 19. století (tedy s větším rozšířením tisku, jak je zmíněno výše), masová komunikace se plně rozvinula až koncem 30. let 20. století s příchodem rozhlasu a posléze televize (McQuail, 2007: 39). Hromadnému vysílání byly přizpůsobeny i obsahy sdělení a dochází ke standardizaci mediálních produktů a k přístupu k příjemcům jako velmi homogenní a vnitřně nediferencované skupině, kterou ovšem reálně není (Jirák, Köpplová, 2003). Je typické,

---

³ Záměrně je zde použito spojení v trpném rodě, jelikož „žádné masy neexistují, existují jen způsoby, jak se dívat na lidi jako na masy“ (Williams, 1961, cit. dle McQuail, 2007: 58).

že v této jednosměrné komunikaci nemá publikum možnost se příliš zapojit⁴. Zajisté může každý vypnout rádio či televizi, pokud se mu program nelíbí, avšak ve srovnání s interaktivitou a rovností obou účastníků u interpersonální komunikace jsou jeho možnosti značně omezené, s čímž ten, kdo vysílá, náležitě počítá. Kunczik (1995: 17) definoval proces masové komunikace v devíti hlavních kritériích jako ten, kdy je „(1) materiál určený prvotně ke krátkodobému užití (tj. zprávy, zábava) (2) produkován formálními organizacemi užívajícími vyspělé technologie (3) s pomocí rozmanitých mediačních technik, jež jsou k dispozici (4) současně velkému počtu osob (disperzní publikum), příjemců, kteří jsou pro masového komunikátora anonymní, a to (5) veřejně, tj. bez omezení přístupu, (6) jednosměrně, tj. komunikátor a recipient si nemohou vyměnit svá postavení, jejich vzájemný vztah je asymetrický ve prospěch komunikátora a je (7) nepřímý (bez přímé zpětné vazby), a to vše (8) s určitou periodicitou produkce, která je (9) nabízena průběžně.“ Tento vyčerpávající popis masové komunikace je spíše účelový, ale naznačuje, že masová média hrají ze svého místa na špičce pyramidy důležitou normativní roli ve společnosti, ke které se mj. pozornost obrátí v následující kapitole.

Na tomto místě je ještě důležité říci pár slov o vývoji médií v dnešním globálním světě. Od počátku moderní doby se lidé se zajímají o jejich domovům stále vzdálenější události. Díky fenoménu internetu je dostupnost informací obecně snazší než kdy předtím. S naším denním přísunem novinek ze světa se ovšem stále spoléháme na zpravodajské organizace, které však stejně jako jiné instituce podléhají ekonomickým tlakům. Ačkoli se díky technologickému pokroku stal záznam i přenos informací mnohem snazší, jejich získání zcela na vlastní náklady (míněno například vyslání vlastního týmu novinářů do cílové oblasti) může být stále finančně náročné. Tento problém dal vzniknout globálním informačním sítím, v jejichž čele stojí nadnárodní zpravodajské agentury, nejznámějšími jsou britská *Reuters*, francouzský *Havas* či americká *Associated Press* (známá pod AP)⁵, od nichž ostatní média zprávy či záběry odkupují a dále předávají svým čtenářům, divákům či posluchačům (Trampota, 2006). Do milionů domácností různých národností, kultur či vyznání se tak dostane jedna a tatáž informace, ten samý příběh, tentýž konstrukt reality. Tak masovost našla způsob, jak se uplatnit v celoplanetárním měřítku.

---

⁴ Ačkoli Marshall McLuhan (2011) považuje televizi za chladné médium (viz výše), ve srovnání s internetem lze i ji z hlediska míry participace ze strany příjemce označit za velmi horkou.

⁵ Ve třetí kapitole, která se věnuje ozbrojenému konfliktu ve Vietnamu, si ukážeme příklad fotografií, jež obletěly svět a byly strůjcem mediálního mýtu. Obě pocházely od agentury *Associated Press*.

1.3 Účinky masových médií

1.3.1 Pojetí moci v mediálních studiích

Ve společnosti obecně panuje názor, že média mají určitý vliv na společnost, že mají jistou moc. Pod tímto pojmem se zpravidla chápe vůle a možnost řídit lidi a zdroje či schopnost jistého účinku, resp. schopnost něco na světě změnit (Jirák, Köpplová, 2003: 70). S tímto předpokladem počítají reklamní agentury, módní značky i politici. Ačkoli model onnipotenční (všemohoucí) masové komunikace byl již opuštěn (Kunczik, 1995: 23), míra a přesný charakter moci médií jsou stále nevyřešeným předmětem odborné diskuze. Existuje představa, že média spíše katalyzují či amplifikují moci nemediálního charakteru, například ekonomickou či politickou (Trampota, Křeček, Nečas, 2006: 4). Poněkud komplexnější typologii navrhl koncem předchozího milénia Thompson (tamtéž), jehož koncept rozlišuje moc ekonomickou, politickou, donucovací a symbolickou. Ekonomickou mocí disponují typicky firmy, politickou pak státní instituce. Donucovací moc hrozí fyzickou silou, nebo ji přímo užívá. Tento typ je v rámci státu příznačný pro armádu či policii. Poslední, symbolická moc produkuje, šíří a přijímá sdělení, což ji umožňují informační a komunikační nástroje, na kterých se zakládá. Důležitým aspektem této moci je uznání a autorita. Tak ji lze přisoudit například náboženským a vzdělávacím institucím či právě médiím. Tyto čtyři druhy moci však v žádném případě nemají být chápány jako striktně oddělené. Stát například disponuje jednak politickou mocí, ale také mocí donucovací, která jí přitakává. Lze pozorovat i vztah médií a politiky, ačkoli je složitý a nejednoznačný. Mediální sdělení mohou být nástrojem propagandy a naopak mohou také podléhat cenzuře. Vliv těchto dvou sfér je obousměrný. Stát reguluje aktivitu médií, ta mají ovšem silný vliv při volbách a tudíž podíl na tom, kdo v čele státu bude stát. Lze říci, že „*politika ztrácí svou autonomii a ve svých hlavních funkcích se stává na médiích závislou. Není však určována médii, nýbrž se formuje v interakci s médii*“ (Jirák, Říhová, 2000: 17).

Někdy jsou média označována za čtvrtou moc, doplňující moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, neboli za strážného psa demokracie (Kunczik, 1995), který hlídá občany před případným zneužíváním státní autority. Ramonet (2003) rozlišuje pouze tři typy moci a média řadí po ekonomické na druhé místo, a tedy před bronzovou moc politickou, což podporuje tvrzení, že mediální moc je jednou z dominantních činitelů podílejících se na formování veřejné sféry, a tím i veřejného mínění. To lze definovat jako „*projev vůle společnosti v dané záležitosti*“ (Ilowiecki, Žantovský, 2008: 53). Více osob tedy uvažuje

o určité otázce stejným způsobem a této sdílené hodnoty jsou si vědomy. Veřejné mínění je jedním z neodmyslitelných prvků demokratické společnosti, který se ovšem často spojuje s aspektem manipulace.⁶ Vztah médií a veřejné sféry je vlastně dvojího typu. Média se v první řadě podílejí na obsahu veřejného mínění, tedy na tom, o co se veřejnost vůbec zajímá, dále jsou však také jeho nositelem ve smyslu normativního nástroje sociální kultury, kdy například po uvedení výsledků výzkumů veřejného mínění určují do jisté míry názorové klima, kterému se pak jedinec přizpůsobuje (Jirák, Köpplová, 2003: 91-92). Jsme tak svědky přechodu od horizontální ke konsenzuální moci (Ramonet, 2003: 56). Výsledkem působení médií je tak shoda postojů napříč obyvatelstvem, které se přizpůsobuje prezentovanému obrazu. Přesnou míru účinků je těžké stanovit, jejich existence je však nesporná. Řečeno s McQuailem (2007: 359): „[m]ůžeme si být jisti, že ke konkrétním účinkům dochází dnes a denně, a přesto nejsme schopni vidět či předvídat úhrnný výsledek, ani se po proběhnutí události dozvědět, kolik z obecného obrazu o ní lze přisoudit médiím.(...) Média budou jen zřídka kdy jedinou nebo dostatečnou příčinou určitého efektu a je nadobýčež těžké stanovit jejich relativní přispění.“

I přes nebyvalou obtíž zmíněného úkolu však panuje snaha vliv médií uchopit. Obecně se u studia účinků pozornost zaměřuje především na dva aspekty. Z hlediska jejich trvání jsou děleny na krátkodobé či dlouhodobé a vzhledem k intencím vysílajícího se rozlišují záměrné či nezáměrné. Jedním z nejznámějších a nejvíce diskutovaných dlouhodobých účinků je již výše naznačené tzv. nastolování agendy (*agenda setting*).⁷ Tímto souslovím se označuje selektivní proces vybírání určitých témat a jejich časté opakování, což natolik nevyjadřuje vliv médií na to, co si lidé myslí, jako na to, o čem a o kom vůbec přemýšlejí; jde zde tedy o úzký vztah mezi mediální a veřejnou agendou (Trampota, 2006: 112-121). Tím, že média (a především zpravodajství) zařadí do programu (či do vydání) jen určité události, implicitně tak hodnotí, co si zaslouží zájem publika a co nikoli, čímž vlastně směřují a odklánějí pozornost, kam chtějí. Navíc se zvolené události zhodí určitým způsobem, tzv. ji zarámují (*framing*), tj. vytyčí pole možné interpretace (tamtéž). Jak bylo již řečeno v předchozí kapitole, mediální sdělení nemají povahu obrazu reality. Naopak se u nich setkáváme s odklonem reprezentace události od předmediálního originálu (Křeček, 2013: 31). Lidé však dostávají informace především z mediálních kanálů, jakými jsou tisk, rozhlas, televize či jejich internetové ekvivalenty, a tak jsme odkázáni právě na tyto pokřivené odrazy.

---

⁶ Nasvědčuje tomu i fakt, že se v titulcích často setkáváme s formulací „XY hýbe veřejným míněním“.

⁷ První z výzkumů nastolování agendy zveřejnili McCombs a Shaw v sedmdesátých letech, díky čemuž bývají označováni za autory tohoto konceptu (Jirák, Köpplová, 2003).

Držet v rukou informaci může být silnou zbraní, i proto bývají média označována za nositele ideologie (tedy hodnot, představ či přesvědčení v rámci určitého tématu) a hegemon⁸ (tedy držitele nadvlády v této oblasti), jelikož se jimi vyprodukovaná zpráva rychle dostává k širokému publiku a je „*neustále prosazovanou definicí dané společenské situace, a to spíše prostřednictvím promluv a sdělení než uplatňováním politické a hospodářské moci*“ (McQuail, 2007: 123). Zprávy tedy mimo faktických informací obsahují i hodnotící soudy, které jsou šířeny napříč komunitou, zemí, kontinentem či planetou. Mezinárodní média se tak mohou dostat do role celosvětových *opinion leaders*, tedy názorových autorit (Kunczik, 1995: 239). Existuje mnoho nástrojů, jak zprávu podbarvit či zkreslit žádoucím způsobem. Pokud jde o téma ozbrojených konfliktů, a tedy střetu dvou nepřátelských skupin, je jistě nosné zmínit ideologický čtverec van Dijka (2001, cit. dle Trampota, 2006). Tato teorie tvrdí, že mediálních zprávách je často užívána polarizace MY vs. ONI a může být docíleno kladného vnímání kýžené strany, pokud je kladen důraz na její dobré vlastnosti (příp. činy) a ty špatné jsou marginalizovány a zároveň je uplatňován opačný postup v obrazu druhé skupiny (tj. špatné vlastnosti či činy jsou zdůrazňovány, dobré marginalizovány).

1.3.2 Mediální příjemci

Přesuňme se nyní od producentů k příjemcům. Ačkoli se v první řadě ze strany vysílajících počítá s homogenním publikem (viz kap. Základní charakteristika mediální komunikace), je ve skutečnosti velmi rozmanité. Lidé se zajímají o různá témata, jsou různého pohlaví či kultury, mají odlišné vzdělání, vkus, věnují získávání informací jiný podíl svého času atd. Účinky sdělení na jednotlivce jsou tak obtížně definovatelné, jelikož závisí na mnoha faktorech. Důležitá je i povaha média, z něhož člověk informaci čerpá. Obecně se média těší autoritě, ovšem panuje například tendence spíše věřit fotografiím či záběrům z události než textu, tedy spíše věřit vlastním očím.

Ačkoli se v dnešní době setkáváme do jisté míry s tzv. customizací a snahou ušít každému vše na míru, stále je třeba mít na paměti fakt, že masmédia vysláním jedné zprávy, která je šířena vysokému počtu příjemců, zprostředkovávají tentýž zážitek mnoha lidem,

---

⁸ Koncept hegemonie se v mediálních studiích objevil zásluhou Gramsciho začátkem sedmdesátých let (McQuail, 2007).

kteří v tento zdroj mají důvěru⁹, a tak navzdory různorodosti dochází k ovlivnění na celospolečenské úrovni. Velký potenciál vlivu mají ta sdělení, která obsahují morálně zatížené názory a postoje, jež je nutné veřejně zastávat (Jirák, Köpplová, 2003: 92). Silný účinek se očekává také u silně emotivních zpráv, které nenechávají příliš prostoru pro jinou interpretaci samotnému příjemci, a je proto snadné vyvolat kýženou reakci. Pro lidi je spíše než obsah zpráv důležitý pocit, který v nich vyvolaly, díky němuž si je také lépe pamatují; platí zde princip, že pokud byla pravdivá emoce, byla pravdivá i zpráva (Ramonet, 2003: 61-64). Na tomto místě je důležité také poukázat na to, že čím důležitější událost je, tím větší roli hraje šíření na úrovni interpersonální komunikace¹⁰ (Trampota, 2006: 107-109), která se těší ještě větší důvěře než masová, což s sebou nutně nese šíření interpretace původního příjemce. Individuální reakce se tak během chvíle může stát celospolečenskou či dokonce globální. Ramonet (2003) označil zprávu o smrti princezny Diany za událost, kdy jsme pocítili éru globální informace. V médiích jí byl věnován nebyvalý prostor a celý svět mohl sdílet šok s Velkou Británií. A jelikož je známým faktem, že skupina je více než pouhý součet jejích členů, emocemi vyvolaná kolektivní reakce může mít (ač krátkodobé) velmi silné účinky. Jedno mediální sdělení může zničit pověst, vyvolat hysterickou reakci a paniku napříč státem (jedním z nejznámějších případů bylo rozhlasové vysílání inscenace Wellsovy *Války světů*, fiktivního románu o invazi mimozemšťanů, které roku 1938 vyděsilo Spojené státy) či aktivizovat veřejnost jiným způsobem.

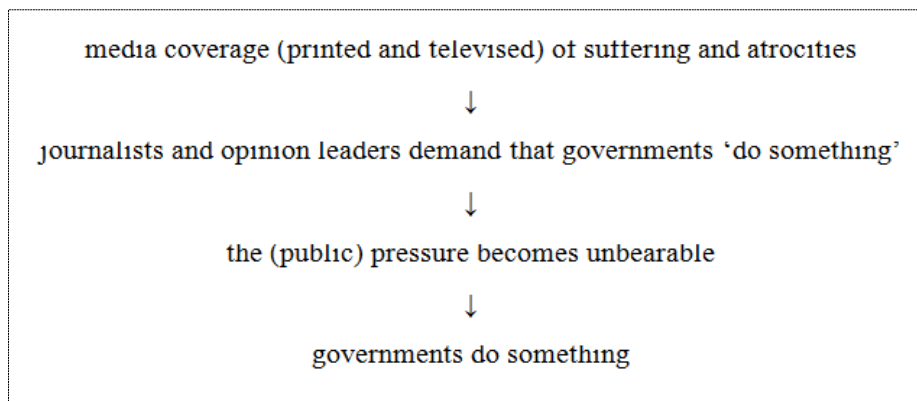
S posledně zmíněným úzce souvisí tzv. CNN efekt (viz Schéma 1.3.2). Tímto slovním spojením se označuje tlak, jemuž jsou vystaveny politické instituce především v ohledu na zahraniční politiku v době nepřetržitého (tedy 24hodinového) zpravodajství, které zavedla právě americká televizní stanice CNN (*Cable News Network*), založená v roce 1980 (Trampota, 2006). Celosvětovým pokrytím a rychlostí (přímé přenosy) nastolila novou éru kvalitativně odlišných účinků na politiku, kdy se diskutuje o částečné ztrátě kontroly ze strany státu (Balabanova, 2007). Můžeme uvést příklad: Záběry z území zmítaného konfliktem obletí během krátké chvíle celý svět, veřejnost plná emocí se dožaduje řešení situace a politici musí v krátkém časovém horizontu na tento nárok reagovat, což může vést i k humanitární intervenci zasažené oblasti; uvádí se, že efekt je účinnější především, pokud bylo dříve stanovisko vlády nejednoznačné (tamtéž: 11). Realita vztahu médií a politiky je však velmi

---

⁹ Nesnažím se zde tvrdit, že všichni bezmezně věří všemu, co jim média prezentují. Jedním ze známých jevů je však tzv. efekt třetí osoby, kdy lidé přeceňují vliv médií na ostatní a podceňují ho směrem k vlastní osobě a blízkému okolí, a tímto zaslepením jsou poté naopak snazším cílem masmédií (Ilowiecki, Žantovský, 2008: 36).

¹⁰ Výzkumy z šedesátých let, zabývající se šířením zprávy o smrti prezidenta Kennedyho ukazují, že většina obyvatel se o incidentu dozvěděla do jedné hodiny, a to převážně z ústní komunikace (Trampota, 2006).

složitou záležitostí. CNN efekt je tak široce diskutovanou a ne všemi uznávanou skutečností, nebo alespoň ne v takové svrchované míře, která je mu jinými přičítána.

Schéma 1.3.2 Znárodnění CNN efektu podle Jakobsena (2000, cit. dle Balabanova, 2007: 7)

1.3.3 Násilí v médiích

Média jsou samozřejmě ekonomicky závislou institucí, a proto se snaží o pozornost co nejširšího publika, pro něž je charakteristická senzacechtivost. Lidé prahnou po žhavých novinkách, zábavě, dramatu a vzrušení a média se snaží tuto poptávku uspokojit. Mezi zaručeně atraktivní témata patří i násilí, ať již fiktivní či reálné, jelikož poskytuje příjemci značnou dávku napětí. Ne nadarmo označuje Ramonet (2003) televizi za nekrofilní, což ovšem lze rozšířit také na jiná média. Násilí je dnes běžně zobrazovanou skutečností nejen na filmovém plátně, ale také každý den při sledování večerního zpravodajství. Informace týkající se kriminality se již od počátečních dob masového tisku v 19. století těšily největší pozornosti čtenářů (Kunczik, 1995), jelikož vyvolává kýženou emocionální reakci. Obecně se rozlišuje především mezi násilím faktickým či fiktivním a explicitním či implicitním, kdy je divákovi například prezentován až záběr poté, a tak si divák musí samotný čin domyslet (Jiráček, Köpplová, 2003: 188). Se zobrazováním násilí se však od nepaměti pojí také velké obavy. Již roku 1851 vyšel článek, ve kterém autor vyjadřoval starosti ohledně toho, jaké negativní účinky mohou mít tyto a jiné nemravné obsahy v místním tisku (tamtéž). Násilí prezentované v produktech fikce bývá často velmi vzdáleno realitě, tomu se však nevyhýbá ani zobrazování faktického násilí. McQuail (2007: 401) upozorňuje především na jeho legitimizaci, marginalizaci následků, kterými trpí oběť,

či stigmatizování určité skupiny, která tak díky médiím dostává nálepkou extrémní nebezpečnosti.

Potenciální dopad medializovaného násilí na agresivitu příjemce se řadí mezi nezáměrné účinky, při čemž je hlavní pozornost upírána na děti. Předmětem diskuze je především sledování televize, filmů či seriálů a v dnešní době i hraní počítačových her, při čemž není podstatná jen podoba násilí, ale také jeho kontext. Právě vzhledem k předpokladu většího dopadu těchto obsahů na děti existují zákonná opatření jako například klasifikace filmů s přístupností až od jistého věku. Mnoho dětí se však násilným obsahům nevyhne a nutno podotknout, že mnohdy také ani nechce vyhnout. Valkenburgova studie (2004, cit. dle Trampota, 2006) ukazuje, že 37% z amerických dětí ve věku 5 až 12 let, které se dívají na zpravodajské relace se svými rodiči, někdy během této činnosti zažívají pocit strachu. Zprávy děti mají znepokojuvat dvojnásobem. Jednak jsou přímo konfrontovány s násilnými záběry, navíc ovšem pocítují neklid, který zakoušejí jejich rodiče, tedy ti, kdo je primárně ochraňují.

1.4 O válečném zpravodajství

Jak již bylo zmíněno o několik řádek výše, média usilují o atraktivní informace, které by mohla nabídnout ke konzumaci co nejširšímu publiku. Válka je natolik přitažlivé téma, že její zahrnutí do repertoáru média se vždy těší velké pozornosti. Freedman (1994, cit. dle Balabanova, 2007: 3) pronesl: „*War is the deadliest of sins, and unfortunately sin fascinates, while good deeds bore.*“ Zájem příjemců se ovšem často rovná velké moci nad nimi, a to především u událostí, k nimž nemohou mít sami přístup, čehož lze využít ve prospěch vlastní věci.¹¹

Ve středověku byly podobné informace exkluzivní záležitostí elit. Pokud měly být vůbec šířeny, jejich žádoucí podoba se dostávala k obyvatelstvu seshora, často ústy místního duchovního, a to se značným zpožděním. Spolu s příchodem knihtisku a posléze novin se informace do jisté míry demokratizovala a snížily se tak náklady na její získání i pro širší obyvatelstvo (Jirák, Köpplová, 2003: 32). Prvním, kdo pravděpodobně využíval tendenčního válečného zpravodajství jako nástroje pro získání přízně obyvatel na svou stranu, byl císař Maxmilián v 16. století, po něm však nebylo mínění lidu starostí, která by panovníky sužovala, a to až do doby Napoleona, pro něhož měl tisk opět důležitou propagandistickou

---

¹¹ V kapitole 2.4.1 je ukázka příkladu příhodně zmanipulovaných záběrů, které měly za účel vyvolání antipatií vůči americkým vojákům.

úlohu (Prudíková, 2008). Důležitým faktorem byl rozvoj přenosu informací, který úzce souvisí s průmyslovou revolucí a kvalitou silničních a jiných komunikačních sítí. Čím rychlejší přenos informace byl umožněn, tím aktuálnější byla a tím větší zájem napříč vrstvami obyvatelstva vzbuzovala. Zvětšující se počet lidí měl pocit, že se jich válka týká. Jedním z prvních konfliktů, kdy docházelo k velmi rychlému přenosu informací napříč Evropou, jenž měl za následek vyvolání hlubokého soucitu a pobouření obyvatelstva, byla Krymská válka, která se nutně pojí se jménem Williama Howarda Russella, považovaného za prvního válečného zpravodaje (Kunczik, 1995). V době americké občanské války pak fotografie doprovázející válečné reportáže vzbudily ještě větší hrůzu v očích čtenářů, a tudíž odpor veřejnosti, což bylo jedním důvodem, proč se zvýšil apel na cenzuru těchto příspěvků i do doby budoucí, druhým bylo potenciální vyzrazení strategických pozic či jiných utajení hodných informací (tamtéž). Moc médií byla tedy v zájmu války značně oslabena mocí státu.

Dnes však již nežijeme v době „totalpropagandocenzury“ (Ilowiecki, Žantovský, 2008: 23). Role státu i povaha médií se změnila. Po druhé světové válce měla média bližší přístup přímo na bojiště (také mj. díky změně charakteru konfliktů, k čemuž se obrátíme v další kapitole). S příchodem vysílacích médií se informace opět zrychlila a měla novou povahu. Zásadním se stal fenomén televize, jejíž oblíbenost umožnila sdělením proniknout i k těm částem obyvatelstva, které by se o dění normálně nezajímal (Křeček, 2013: 83). Navíc jsou záběry oproti možnostem jiných médií velmi barvitě a intenzivní, díky čemuž má divák pocit, jako by sám byl účastníkem, a výsledkem jsou obrovské emoce v čele se soucitem s mrtvými, jejichž vizualizovanému obrazu jsme vystaveni. Je však nutné si uvědomit, že tento pocit participace, pocit „naší války“, je pouze iluzí a my jsme jen jejími nepřímými svědky (Taylor, 1997). Jsme odkázáni na určitý pohled dávající tvar dané události, na zprostředkovaný příběh, a nutno upozornit, že sepsán či zdokumentován od civilisty pro civilisty. V dnešním světě, kdy se díky internetu setkáváme spíše s přebytkem informací, je důležité především zaujmout. Váleční reportéři tak jako hlavní úkol své práce vnímají potřebu vtáhnout příjemce do děje, k čemuž jim pomáhají různé nástroje, s cílem vykonstruovat čtivé vyprávění. Slovy jednoho z českých válečných zpravodajů Jana Rybáře (2010: 48) smyslem není něco sdělovat, ale „(...) rafinované kombinování na větším či menším prostoru utváří atmosféru, předává city a nutí čtenáře, aniž by si to uvědomoval, zapojit svůj mozek, své vlastní pocity. Tedy nutí ho, aby se stal partnerem v komunikační hře, a tedy především nadšeným konzumentem oněch písmenek.“ Tento popis práce žurnalisty ukazuje, že zpravodajství o válce je více než předáním popisu faktické situace někomu, kdo nemohl být jejím svědkem, intelektuálním

výtvořem, jenž však v naturalistickém ovzduší války a v přítomnosti vyvolaných emocí ztrácí na zjevnosti. Novinář čelí tlaku ze své agentury, aby dodal senzaci a drama. Po zkušenostech z minulých let se tak armáda potýká s obavami ze zveřejněného materiálu a dopadu na vnímání války v očích obyvatel. Přítomnost či absence médií může mít vliv také na konkrétní vojenská rozhodnutí (Taylor, 1997: 100). Média tedy v dnešních ozbrojených konfliktech nehrají roli pouhého pozorovatele dění, ale mají konstitutivní charakter (Balabanova, 2007: 1).

Shrnutí

V této části práce jsem se snažila vykreslit, jakou změnou prošla média a jakou roli zastávají v dnešní společnosti. Od doby orální tradice jsme přes milníky psaného slova a knižtisku dospěli až do doby masových vysílacích médií a interaktivního fenoménu internetu, kdy jsou smazány překážky času a prostoru. Vzdálenost již nehraje roli. Nic tak nestojí v cestě rychlému přenosu informací. Navíc se nedozvídáme pouze o události jako takové, vidíme fotografie i záběry přímo z místa, kde se odehrála, jako bychom byli sami přítomni. Vzrušení, které nám poskytuje spoluúčast na vzdálených, často dramatických, událostech z pohodlí našeho domova, však nelze přijímat zcela nekriticky. Dostávají se k nám jen určité informace a pouze v dané podobě, za čímž stojí rozhodovací proces vysílatele, ať již jde o mezinárodní zpravodajskou agenturu poskytující materiál dalším organizacím či o jednotlivce, který prostřednictvím internetu sdílel video. Účinky mediálních sdělení mohou být mnohé – záměrné či nezáměrné, dlouhodobé či krátkodobé, žádoucí či obávané a různé intenzity v rovině jedince, institucí, společnosti i celého světa. Je těžké je přímo uchopit, panuje však představa, že média díky autoritě, které se ve společnosti těší, disponují významnou mocí. Abychom však vysvětlili nesmírný vliv, který v rámci moderních asymetrických ozbrojených konfliktů mají, nelze upřít pozornost pouze na média jako taková. Radikálním vývojem muselo projít i samo válečnictví a způsob vedení ozbrojených konfliktů. A právě o tom pojednává následující pasáž.

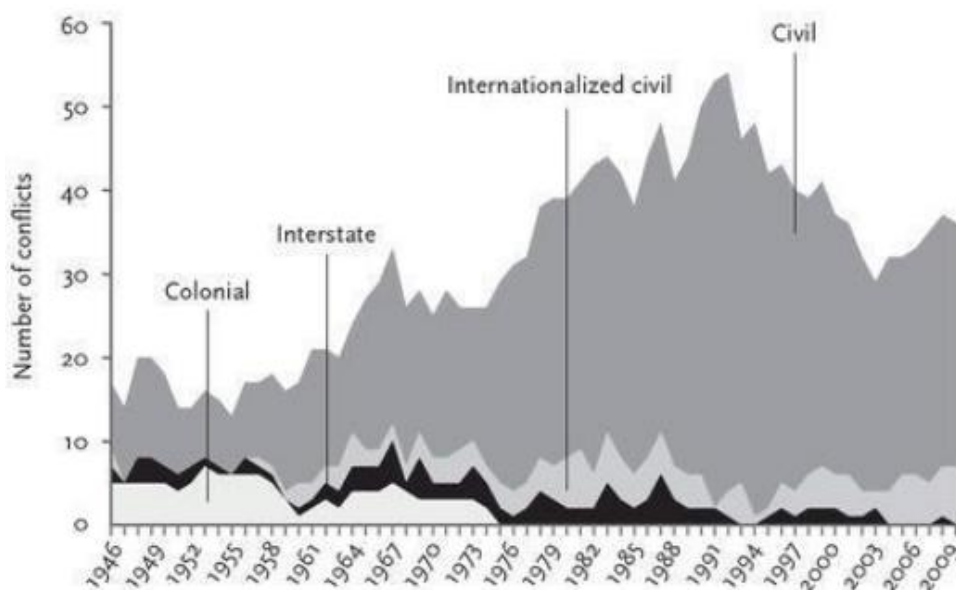
2 MODERNÍ OZBROJENÉ KONFLIKTY

Historie konfliktů je tak stará jako historie lidstva samého. Pře a neshody se zdají být součástí lidské povahy. Zabývá se jimi mnoho disciplín od filozofie přes psychologii a ekonomii až k politologii a právní vědě. V této práci se pozornost zaměřuje na jejich konkrétní násilnou podobu, na ozbrojené konflikty, které se obecně skrývají pod pojmem válka, jež je „*fenomén, který prostupuje snad všemi oblastmi lidské činnosti a stupni vývoje člověka, státu a jeho institucí, kultury a civilizace vůbec a který zároveň tyto činnosti a vývoj mnohdy zásadním způsobem determinuje*“ (Šedivý, 2000).

2.1 Válka nebo ozbrojený konflikt?

Obecně je pojem válka chápán jako „*dlouhodobé organizované násilí převážně mezi politickými jednotkami. (...) Válka je úsilím armád zničit, unavit či odzbrojit konkurenta, aby tak byla získána výhoda vyrůstající z faktu, že protivník nemůže použít sílu*“ (Krejčí, 2011: 29, 31). Ozbrojené konflikty jsou vždy násilnými akty s cílem přemoci protivníka, ale jedná se pokaždé o válku? Ústy známého generála a vojenského teoretika Carla von Clausewitze (1996: 36) lze válku definovat jako: „*pokračování politiky jinými prostředky, (...) politický záměr je účelem, válka je prostředkem (...)*.“ Tato definice byla však pronesena na počátku 19. století, tedy v době, kdy byly války vedeny především mezi státy, tedy mezi jejich armádami, a jde tak o státocentrické pojetí (Krejčí, 2011: 29). V dnešní době se však ve srovnání s obdobím vzniku Clausewitzovy definice setkáváme v naprosto převažující míře s konflikty, které sice mohou splňovat kritérium politického záměru, ale figuruje v nich alespoň jeden aktér nestátního charakteru (viz Graf 2.1). Jedná se většinou o ozbrojené střety mezi státem a nestátní skupinou, co mají podobu občanské války, někdy mezi dvěma nestátními skupinami v rámci státu. Takové konflikty označujeme jako vnitrostátní (či vnitřní), příp. transnacionální, pokud je zapojen i jiný stát, z jehož strany se však jedná například pouze o humanitární intervenci (Šmíd, 2010). Užívání termínu válka je pak dále komplikováno v závislosti na pocitu, nepochopení, či záměrném zneužití, a to až do míry, kdy reálné používání téměř nesouvisí se skutečným obsahem. Přísně vzato je válkou jen ozbrojený střet mezi dvěma a více státními celky, přičemž v širším významu (nad rámec právního významu) je válkou ozbrojený konflikt vnitřního nebo transnacionálního charakteru, který dosahuje určité intenzity (tamtéž). Přesné vymezení je pochopitelně obtížné, za válku v širším slova smyslu se například považuje takový ozbrojený konflikt, při němž zahyne nejméně tisíc lidí během jednoho roku (Eichler, 2009: 73). Z výše

zmíněného lze tedy vyvodit, že každá válka je ozbrojeným konfliktem, ale každý ozbrojený konflikt nemusí být nutně válkou.

Graf 2.1 Znázornění poměru koloniálních, mezistátních, transnacionálních a vnitrostátních ozbrojených konfliktů v letech 1946 až 2009 (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset, 2010, cit. dle Pinker, 2012: 303)

2.2 Příčiny ozbrojených konfliktů

Přestože je značně obtížné formulovat smysluplné vysvětlení či jen definici tak komplexního problému, jako jsou příčiny ozbrojených konfliktů, pro účely práce je nezbytné uvést alespoň následující. Příčiny válek a ozbrojených konfliktů obecně mohou být mnohé, lze zmínit například politické, teritoriální, náboženské či ideologické důvody. Šmíd (2010) považuje za nejzákladnější dělení na konflikty, za kterými stojí určité zájmy, a konflikty, jejichž příčinou jsou určité hodnoty. Konflikty zájmů jsou především konflikty o území a místní zdroje, ekonomické a politické či geopolitické konflikty. Ke konfliktům hodnot jsou pak řazeny ty, jež byly vyvolané ve jménu etnicity, náboženství či ideologie. Tomuto odpovídá i členění, jak ho uvádí Wight (1978, cit. dle Šedivý, 2000), na války ze ziskuchtivosti (wars of gain) a války ze zásady (wars of doctrine). Doplňuje je ovšem ještě o války ze strachu (wars of fear), které jsou vyvolány kvůli obavám z napadení. Obecně však lze říci, že příčiny konfliktů záleží na mnoha proměnných, které se mohou v rámci těchto kategorií překrývat. Řada různých faktorů se může podílet na rozhodnutí vyvolat ozbrojený střet. Za konfliktem proklamovaně vedeným kvůli náboženským hodnotám se může hravě

skrývat konflikt o politickou nadvládu nad územím, a tím i nad zdroji apod. Spíše než o jedné příčině lze hovořit o spletenci příčin, přičemž různé snahy o konkrétní dělení ústí spíše v účelné teoretické koncepty se zaměřením na dominující faktory. Studovat konkrétní příčiny jednotlivých konfliktů je pak důležité především z hlediska nalezení efektivních řešení či kompromisů při mírových jednáních.

2.3 Teorie čtyř generací moderních ozbrojených konfliktů

Od 18. století prošla naše společnost určitým vývojem. Není tedy divu, že ani vojenství se nevyhnulo procesu změny. Dále se budu věnovat již jen vývoji moderních ozbrojených konfliktů, jehož bližší pochopení je důležité vzhledem k cíli práce. Pro tento účel vycházím v následujících odstavcích z poměrně velmi popisné teorii čtyř generací¹² konfliktů, kterou představil kolektiv autorů vedený Williamem S. Lindem ve svém článku *The changing face of war: into the fourth generation* (Lind a kol., 1989)¹³. Jedná se o popis toho, jak se moderní vojenství vyvíjelo počínaje vestfálským mírem, jenž ukončil třicetiletou válku a po němž stát získal monopol na válku (Lind, 2004). Jak sami autoři uvádějí, nesnaží se vyřešit otázku dnešních konfliktů, ale spíše jen upozornit na určitý významný posun, kterým si vojenství prošlo.

Nejdříve si tedy ve zkratce představíme první tři generace a posléze se více zaměříme na čtvrtou, pro účel práce klíčovou, již dále rozvineme i v následující kapitole.

2.3.1 Moderní války první generace

Hlavním znakem konfliktů první generace je masovost armád a „zaplněnost“ bojiště. Do takových konfliktů se mohou řadit například napoleonské války a částečně ještě i americká občanská válka (Thornton, 2007). Ilustrativním příkladem jsou bitva u Slavkova, Lipska či Waterloo, kdy na jasně dané bitevní pole nastoupilo v pravidelných formacích množství vojáků v uniformách vyzbrojených pomalu, předem nabíjenými a nepřesnými puškami. Předpokladem přijatelné efektivity takových formací byl řádně nacvičený vojenský dril nezbytný k maximalizaci palebné síly. Dlouze a draze drilem vycvičené armády byly relativně malé. Zcela zásadním mezníkem tak bylo schválení dekretu „*levée en masse*” Národním konventem Francie v srpnu 1793, kterým byla fakticky zavedena branná povinnost,

---

¹² Slovo generace je zde užíváno ve smyslu dialektického kvalitativního posunu (Lind, 2004).

¹³ Tento článek je v kapitole 2.3. a jejích podkapitolách zdrojem většiny údajů (pokud neuvádím jinak), příp. rozšířených o historicky relevantní data.

čímž se vlastně položilo rovnítko mezi pojmy občan a voják. V masových armádách takového typu nebylo nezvyklé setkat se s minimální či velmi nízkou úrovní výcviku, která byla nahrazena právě hybnou silou masy branců. Z předchozího období však přetrvávala naplněnost bojiště sevřenými útvary vojáků. S technickým pokrokem, zejména zásadním zvýšením přesnosti a rychlosti nabíjení pušek, vynalezením tzv. zadovky s drážkovanou hlavní¹⁴, se tato taktika boje však stala nepraktickou, jelikož by ztráty vojáků v sevřených tvarech byly příliš vysoké. Únikem se stala změna taktiky. Ta však samozřejmě nepřišla naráz na všech bojištích.

2.3.2 *Moderní války druhé generace*

Nevyhnutelně muselo dojít k přechodu na nový způsob vedení boje v reakci a snaze přizpůsobit se novému technologickému rozvoji (mimo již výše zmíněné lze uvést například i ostnatý drát či kulomet a především výrazně efektivnější dělostřelectvo). V konfliktech druhé generace se stále udrželo lineární vedení boje, ale pozornost se více zaměřila na využití technologií, které umožňují menším jednotkám manévrovat samostatně. Vojenské útvary tak byly v pohybu rychlejší a mohly využívat maskování. Dochází zde tedy k efektu tzv. vyprázdnění bojiště. Dalším charakteristickým znakem oproti první generaci je důraz na nepřímou palbu. Průmyslová revoluce poskytla efektivní, přesné a masově vyráběné dělostřelectvo s do té doby nepředstavitelnou palebnou silou a zároveň obrovskými nároky na výrobu munice. Pro konflikty druhé generace je tak typický způsob vedení boje ze zákopů s podporou dělostřelectva. Pokročily i průzkumné techniky a rozšířilo se užívání kamufláže a maskovacích uniforem. Za konflikty druhé generace lze označit například první světovou válku, ale překvapivě i irácko-iránskou válku v 80. letech 20. století (Thornton, 2007).

Ačkoli druhá světová válka se díky strategii blitzkriegu již řadí ke třetí generaci (viz níže), lze si povšimnout, že i ve druhé polovině 20. století docházelo ke konfliktům druhé generace. Mnoho jejích prvků je také možné najít i v právě zmíněné druhé světové válce. Nesmíme tedy chápat generace konfliktů jako lineární vývoj navazujících taktik, ale spíše jako různé způsoby vedení boje, jejichž aspekty ve větší či menší míře přetrvávají a jsou užívány v závislosti na konkrétní situaci.

---

¹⁴ Zadovka se říká pušce nabíjené nikoliv pomalu ústím hlavně, ale naopak zezadu, a ačkoli se setkáme již dříve s pokusy o tento způsob nabíjení zbraní, úspěšné se mohly stát až s použitím nejnovějších technických vynálezů především v oblasti třaskavin (Brandejs, 1997: 29-30).

2.3.3 *Moderní války třetí generace*

Na rozdíl od přechodu k druhé generaci, kdy byly zásadním důvodem ke změně technologické inovace a úspěch ve válce silně závisel i na ekonomice státu, hlavním pohonem nástupu třetí generace byly inovativní myšlenky, tedy konkrétně již zmíněná strategie blitzkriegu. Jako první s ní přišli Němci v bitvě o Francii roku 1940, kteří tak odhalili některé nedostatky statických pozic a zákopové obrany. S pomocí úzké kooperace tanků, mechanizované pěchoty a přímé letecké podpory (vše koordinováno efektivním spojením pomocí radiostanic) byli schopni rychle prorazit nepřítelovu lineární obranu. Taktiky třetí generace tak byly první, které lze označit jako nelineární (Lind, 2004). Důraz na manévrování, rychlý přesun a snahu vyhnout se přímému střetu s druhou stranou ve vojenství nebyl novým a přetrvává i dnes. Tato strategie vyžadovala i větší míru nezávislosti jednotek a větší samostatnost vloženou do rukou nižších důstojníků, kteří byli na rozdíl od vyšších velitelů přítomni přímo na bojišti. Oproti první a druhé generaci se tedy mírní důraz na přímé řízení vyšším velením.

2.3.4 *Moderní války čtvrté generace*

Pro čtvrtou generaci je potom typické, že hranice mezi ozbrojeným konfliktem a politikou nebo účastníky boje a civilisty je velmi mlhavá. Dle kolektivu autorů (1989) se tímto způsobem vojenství vrací k decentralizované formě předmoderní doby, kdy stát neměl výhradní monopol na použití násilí k prosazení svých cílů. Čtvrtá generace konfliktů je tak charakteristická tím, že se jí mnohdy účastní nestátní aktér, tedy bojující civilisté. Armády se dostávají do úzkých, jelikož jejich protivníci nehrají a nehodlají hrát podle dosud zaběhnutých pravidel. Většinou se jedná o vnitřní ozbrojené konflikty, které jsou příznačné především touto asymetrií. Jelikož z hlediska technologického i ekonomického zajištění mají státní jednotky jednoznačnou převahu, musí jejich oponenti změnit strategii boje. Nejčastěji, ale nikoliv výhradně, v této generaci bojují povstalecké skupiny proti vládě vlastního či cizího státu. Tito bojovníci využívají dávné taktiky guerrilly¹⁵, kdy válčí především na neviditelných frontách na psychické a morální úrovni, které ovšem kombinují s novými technologiemi, což vede ke zvýšení jejich efektivity. „*Actions will occur concurrently throughout all participants' depth, including their society as a cultural, not just a physical, entity.*“ (Lind a kol., 1989: 23). Snaží se dezorganizovat a celkově delegitimizovat státní

---

¹⁵ Pojem guerrilla pochází ze španělského *guerra* (válka). Guerrilla tedy doslova znamená malá válka. Její podrobnější charakteristikou se bude mj. zabývat následující kapitola.

autoritu například pomocí teroru či propagandy, během čehož hrají důležitou úlohu právě média. Ve čtvrté generaci se setkáváme většinou s dlouhotrvajícími konflikty nízké intenzity, které vyvolala ona „slabší“ strana. Guerrillové válečnictví a jeho základní taktiky, jakými jsou například přepady a sabotáže není nové, je dokonce principiálně starší než válečnictví založené na pravidelných vojenských útvech. Masovost armád se tak jeví být spíše přítěží, jelikož se stávají snadno zranitelným cílem.

Jak již bylo řečeno, důsledkem je zvýšená míra boje na jiné než fyzické úrovni. Důležitějšími se stávají útoky psychologického rázu a média tak jejich častými nástroji. *„Fourth generation adversaries will be adept at manipulating the media to alter domestic and world opinion to the point where skilful use of psychological operations will sometimes preclude the commitment of combat forces. A major target will be the enemy population's support of its government and the war. Television news may become a more powerful operational weapon than armoured divisions.“* (Lind a kol., 1989: 24). Získání podpory řadových obyvatel tak stále nabývá na významu. Nejedná se zde ovšem pouze o zmanipulování informací záhodným způsobem, ale již jen čistý fakt, že jsou běžní lidé vystaveni kruté realitě války, je velmi silným hybatelem.

Je nutno podotknout, že různé psychologické strategie byly samozřejmě užívány již v dřívějších generacích, avšak nyní tyto taktiky nabývají na síle, ba dokonce dominují, a zdají se zásadnějšími než konvenční válečné strategie. Za typické konflikty čtvrté generace lze považovat ty, které proběhly ve Vietnamu a v Afghánistánu, jimiž se budu blíže zabírat v modelových příkladech.

Teorie čtyř generací ozbrojených konfliktů se setkala i s kritikou, například ze strany Antulia J. Echevarria II (2005), ředitele výzkumu v Institutu strategických studií Spojených států, který vnímá tento koncept jako jeden z populárních mýtů, který není ze strany teoretiků z hlediska vývojových fází válečnictví a zlomových událostí dostatečně propracovaný. Pro účel této práce, kdy jde především o ilustraci toho, jak vypadají ozbrojené konflikty v dnešní době, se však teorie jednoznačně hodí, a proto tuto kritiku nechávám stranou.

2.4 Asymetrické ozbrojené konflikty

Výše popsaná teorie čtyř generací ozbrojených konfliktů vykresluje, jakou radikální přeměnou ozbrojené střety prošly. Skončila doba, kdy většinu konfliktů tvořily války mezi státy či mezi určitými aliancemi, kdy právě ony byly subjektem mezinárodního práva a měly

pravomoc, řídící se samozřejmě určitými pravidly¹⁶, konflikt rozpoutat. Dnes jsme se ocitli v éře, kdy je většina konfliktů vnitrostátního charakteru, tedy s alespoň jedním bojujícím nestátním aktérem.¹⁷ Obecně lze říci, že liberální demokracie Západu spolu již neválčí (Eichler, 2009: 34), ke konfliktům dochází naopak ve zvýšené míře na periferii, tedy v oblastech Třetího světa, do kterých jsou ovšem státy Západu (především USA) zapojeny. Jako příklad lze zmínit studenou válku, kdy se státy západního a východního bloku ze strachu z jaderného konfliktu zdržovaly přímých střetů a přesměrovaly své bojové činnosti právě do zemí periferie; konaly se tzv. zástupné války (Šedivý, 2000). Většina těchto konfliktů, jakým byla například i ten ve Vietnamu, se již zásadně liší od klasických válek. Konvenční střety proti sobě stojících armád národních států, a tedy protivníků stejné doktríny, jsou již spíše výjimečné. Na scéně naopak dominují nové konflikty, v nichž vojáci čelí výzvám asymetricky bojujícího oponenta. „*At its simplest, asymmetric warfare is violent action undertaken by the 'have-nots' against the 'haves' (...)*” (Thornton, 2007: 1). Těmi, „kdo nemají“, jsou v předchozí citaci myšleni právě nestátní aktéři, kteří samozřejmě nedisponují takovými prostředky, jimiž by mohli zvítězit ve střetu s pravidelnou armádou, a proto se musí uchýlit k asymetrickým způsobům boje. Známostou Clausewitzovu definici tak lze poupravit do nového znění, kdy je „*válka jako pokračování...války jinými prostředky*“ (Dolejší, 2013).

Rozdíly jsou patrné v první řadě v oblasti technologií, které také prošly prudkým vývojem. Dnes se mluví o tzv. informačním věku. Toffler a Tofflerová (2001) přišli již na začátku 70. let s myšlenkou, kterou dále rozvíjeli v pozdějších pracích, a sice že se nacházíme na počátku třetí civilizační vlny¹⁸, informační revoluce, která je charakteristická svým důrazem na rychlost, zvýšenou například díky elektronické komunikaci, demasifikaci a specializaci, a tudíž se zaměřuje na informace, znalosti a lidský kapitál. Úspěšnost stále více závisí na schopnosti „*strategickým a operativním způsobem získávat, generovat, distribuovat a aplikovat poznatky*“ (Toffler, Tofflerová, 2001: 38), a to platí jak pro ekonomiku či politiku, tak pro oblast vojenství. Shromáždění informací o vlastních vojácích i nepřátelích je za pomoci nových informačních technologií snazší a rychlejší než kdy jindy. Díky informační nadvládě, přenosům zpráv o vývoji situace v reálném čase, se zásadně zkracuje rozhodovací cyklus a synchronizuje se bojová činnost, čímž se zvyšuje efektivita i pravděpodobnost

---

¹⁶ Tato pravidla jsou v rámci válečného práva označována jako *ius ad bellum*, tedy právo na válku.

¹⁷ V letech 1989 – 1997 proběhlo 103 ozbrojených konfliktů, z toho ovšem pouze šest lze označit za mezistátní, a tedy přísně řečeno za válku (Šedivý, 2000).

¹⁸ Civilizační vlny přicházejí díky technologickým změnám, které zásadně ovlivnily strukturu společnosti. První civilizační vlnou byla neolitická revoluce a předselání na zemědělský způsob života, druhou vlnou byla průmyslová revoluce se svým zaměřením na masovou výrobu a spotřebu a třetí vlnou je právě informační revoluce (Toffler, Tofflerová, 2001).

uchopení a udržení iniciativy (Bastl, 2010: 145-147). V oblasti informačních a komunikačních technologií mají (i vzhledem k jejich finanční náročnosti) státy Západu jednoznačnou převahu. Především Spojené státy americké mají velký náskok a lze říci, že jejich armáda by byla v konvenční válce prakticky neporazitelná (Thornton, 2007: 11). Toto je důvodem, proč se „slabší“ oponent vydává jinou cestou boje. Jak zmínili již Lind a kol. (1989), USA utratí za strategické bombardéry 500 mil. dolarů za kus (dnes už dokonce více). Takové zdroje jsou pro nestátní aktéry nepředstavitelné, a proto využívají jiné prostředky. Jejich „bombardérem“ může být například auto, v němž je bomba, zaparkované na ulici stejně jako tisíce jiných aut, a tedy neidentifikovatelné nebezpečí (tamtéž).

Tím se dostáváme k načrtnutí toho, jakými způsoby tedy asymetričtí protivníci bojují. Pojmem, který se obecně vžil pro různé nepravidelné, tj. nekonvenční, formy vedení boje, je tzv. guerrilla. *„Guerrilla odmítá přistoupit na způsob boje, k němuž je vycvičen protivník, a naopak se mu snaží vnutit svůj způsob boje a pro sebe výhodný rytmus konfliktu. Řídí se při tom zásadou, že guerrilla vítězí, když neprohrává, zatímco pravidelná armáda prohrává, když nevítezí“* (Šedivý, 2000). Toto označení původně nesli španělská partyzánská bojovníci proti napoleonským vojskům. Guerrilloví bojovníci, partyzáni či povstalci těží ze své flexibility a mobility, nevyhledávají přímé boje, ale naopak udolávají druhou stranu strategicky vedenými útoky ze zálohy, klamáním a proradnostmi, což má především psychické důsledky (Thornton, 2007)¹⁹. Kvůli snaze zvítězit, aniž by došlo k čelnímu střetnutí, se tak zásadním terčem těchto uskupení stávají nejcitlivější slabiny nepřítele, kterými jsou mimo hlavních vojensky strategických cílů (jako například vysoce postavený funkcionář, sklady munice či mosty a jiné infrastrukturně důležité body) především právě jejich psychické a morální síly – tyto postupy se těšily a těší úspěchu hlavně v ozbrojených konfliktech v asijských zemích, jakými byly ty ve Vietnamu, v Iráku či stále probíhající konflikt v Afghánistánu (Eichler, 2009).

Povstalci na rozdíl od vojáků nenosí uniformy a skrývají se mezi civilním obyvatelstvem. Pro konflikty je v posledních desetiletích také velmi charakteristický nárůst právě civilních obětí. Zatímco za první světové války tvořily oběti z řad civilního obyvatelstva kolem maximálně 20%, za druhé světové války to bylo již 50% a v ozbrojených konfliktech 90. let a pozdějších se uvádí dokonce 90% (Pinker, 2012: 316). Z důvodu

---

¹⁹ Ačkoli tyto nepravidelné metody zpravidla užívají slabší protivníci, kterými jsou například národně osvobodenecká hnutí či jinak etnicky, nábožensky či ideologicky se vymezující skupiny, mohou být (a například v druhé světové válce byly) guerrillové operace doplněním konvenčních strategií (Šedivý, 2000).

přesunutí oblastí střetu z vymezeného bitevního pole na celá území států je obyvatelstvo vystaveno nebezpečí více než dříve. Zabíjení civilistů však přestává být „pouze“ kolaterální škodou a stává se záměrným cílem s širokými psychologickými důsledky. Oproti teroristickým útokům však nebojující občané nejsou výhradním terčem.

Thornton (2007: 10-19) zformuloval osm základních důvodů, proč právě dnes podmínky umožňují akcím slabších hráčů mít tak markantní dopad na jejich silnější protivníky, přičemž se vše řídí rovnicí dopad = šok x škoda x viditelnost. První podmínkou je již zmíněný asymetrický způsob boje, tedy zásadně odlišný modus operandi, který slabší strany volí, aby mohly čelit technologicky vyspělejšímu Západu, jenž by díky své informační převaze neprohrál v otevřené bitvě. Druhým navazujícím aspektem je pak zranitelnost, která je výsledkem přílišného spoléhání na informace a na řízení počítači, které jsou vystavené kybernetickým útokům.²⁰ Třetím důvodem jsou nové mise, do kterých se západní ozbrojené síly pouští. Jsou nasazeny do cizího terénu a jejich bojeschopnost se tak snižuje. Za čtvrtou příčinu označuje novou nesnášenlivost, jež ve světě panuje jako důsledek pocitu, že Západ vnucuje svou kulturu zemím periferie. Protivníci tak nebojí jen proti konkrétním vojákům vyskytujícím se na jejich území, ale proti Západu jako takovému. Dalším aspektem je větší celosvětová dostupnost zbraní, nejen díky kontaktům ze zločineckých organizací, na které jsou povstalecké skupiny často napojeny, ale dále také například díky internetu, kde je dnes k sehnání téměř vše. Šestým důvodem, proč mají slabší hráči dnes tak silné karty, je větší důraz Západu na morální bezúhonnost. Oficiální ozbrojené síly se sice snaží důsledně držet norem mezinárodního práva, avšak i když drtivá většina jeho porušení nastává ze strany povstalců, mezinárodní koalice selhává ve vysvětlení toho, že jí způsobené kolaterální škody jsou nesrovnatelně nižší. Za další zásadní faktor je označena výslovná snaha Západu vyhnout se obětím. Toto úsilí bojovat tak, aby se prolilo co nejméně krve, a to na straně své i protivníkově, je jednou z největších slabostí států Západu. Odpůrce, jemuž lidské oběti nevadí, a naopak životy na bojišti i mimo něj přímo ohrožuje, tak disponuje neuvěřitelnou mocí a může protivníka k něčemu přinutit jen díky jeho strachu z obětí.

2.4.1 Média v moderních asymetrických konfliktech

Posledním, a pro tuto práci zcela stěžejním, důvodem, který Thornton (2007) zmiňuje, je zvýšený vliv médií. Zatímco Západ bojuje za snížení počtu obětí, jsou paradoxně jejich snímky čím dál dostupnější a stávají se tak strategicky klíčovými. Jak pronesl Bruce Hoffman

---

²⁰ Thornton (2007) upozorňuje například na hackerské školy, které byly založeny v Pákistánu v 90. letech.

(2002, cit. dle Thornton, 2007: 12), „*the weapons of modern asymmetric warrior are ‘not only the guns and the bombs that they have long been, but also the mini-cam, videotape, television and the Internet.’*“ Dostáváme se zde k zásadnímu členu výše zmíněné rovnice, tj. k viditelnosti. Obrazům, které ještě před nedávnem civilní obyvatelstvo prakticky nemohlo spatřit, je dnes vystavena většina domácností. Nejenže se ozbrojené střety přesunuly přede dveře mnohých z nich, ale díky médiím tyto události obletí celý svět, a to dnes mnohdy v reálném čase. Využití médií je jednou z neúčinnějších psychologických zbraní a právě válka ve Vietnamu, které se budu podrobně věnovat později, byla zlomovým okamžikem, kdy začala hrát média zásadní roli (Prudíková, 2008). Jak zmiňují Lind a kol. (1989), ačkoli se něco z vojenského hlediska může zdát jako úspěch (například zasažení důležitého cíle či odvrácení útoku), snímky škod přeneseny do obývacích všech obyvatel Spojených států mohou nakonec vše obrátit v trpkou porážku. Jako příklad vhodného využití médií s přímým politickým dopadem mohou posloužit nahrávky několika mrtvých amerických vojáků, kteří byli ve městě Mogadišu v Somálsku roku 1993 nazí vláčení ulicemi. Ačkoli byly tyto ztráty vojensky řečeno přijatelné, jejich vizualizace na televizních obrazovkách již nikoli (Thornton, 2007: 12), a to dokonce do té míry, že vedly k ukončení účasti USA v operaci. V době, kdy je klíčová podpora obyvatelstva domácího i z cizích států, nabývají veškeré psychologické aspekty na moci. Dnes nejde tolik o to, kdo má vyspělejší zbraně, ale hlavním faktorem je, na čí straně svět stojí.²¹ Síla obrazu spočívá nejen v oslabení silných, ale také v posílení slabých, ponižující snímky armádních nezdarů k vidění na televizních obrazovkách či na internetu tak mohou sloužit jako propagandistická či náborová videa. Problematická je tedy také forma, ve které se události světu předávají. Příhodnou manipulací perspektivy lze snadno vykreslit druhou stranu ve špatném světle (viz ideologický čtverec van Dijka, kap. 1.3.1) a na základě toho vyvolat mezi lidmi antipatii.²² Dnes však nemáme jediný či hrstku zdrojů, přesunuli jsme se z mediální oligarchie k mediální demokracii (Boot, 2006). Také k občanům západních států se tak dostanou snímky, nahrávky či informace, které by dříve dominující média (často pod kontrolou vlády) do éteru nevypustila (Thornton, 2007: 72). Pro obyvatelstvo, kterému není realita války blízce známá, jsou takové informace, fotografie či záběry šokující. Vyvolání této reakce je součástí taktiky konfliktů čtvrté generace stejně jako šíření strachu. Tak například zcela aktuálně v červnu 2014 islamistická

---

²¹ Ne nadarmo se k označení vojenských akcí USA začala používat silná emotivní slova jako Trvalá svoboda či Irácká svoboda (Eichler, 2009).

²² Thornton (2007) uvádí příklad, kdy televize Al Džazíra a Al Arabiya ukazovaly padající minaret v plamenech, aby lidé v islámském světě viděli, čeho jsou vojáci Západu schopni, avšak již neodvysílaly předcházející záběry, kdy povstalci přímo z mešity na Američany střílí a činí z ní tak legitimní vojenský cíl.

extremistická povstalecká organizace Isis, která se navzdory drtivé převaze opozice zmocnila severu Iráku, zveřejnila fotografie masových poprav příslušníků irácké armády (Chulov, 2014).

Shrnutí

Z předchozího výkladu je zřejmé, že ozbrojené konflikty dnes mají zásadně jiný charakter. Naprostou většinu tvoří vnitrostátní konflikty, tedy ozbrojené střety s přítomností alespoň jednoho nestátního aktéra. Vzhledem k silnému nepoměru bojujících stran se slabší z nich, která nedisponuje takovým technickým a finančním zajištěním, musí uchýlit k jinému způsobu vedení boje, přebírá taktiky guerrilly a míří především na psychologické síly protivníka, jejichž základnou je jeho domácí obyvatelstvo. Dnes se tak jedná spíše o bitvy o srdce a mysl, jak bývají konflikty posledních desetiletí často nazývány. Hlavním a zásadním faktorem je způsob prezentace, kterým jsou vojenské akce podávány obyvatelstvu. A právě proto hrají média tak podstatnou roli, jelikož ovlivnění veřejného mínění je jejich doménou. Vystavení válkou nepoznamenaného civilního zázemí realitě ozbrojených střetů tak má zásadní dopad. *"To, co armáda sama pokládá za bojový úspěch, může globální publikum vidět jako neskutečné mravní selhání a protivník to zase interpretovat jako své vítězství."* (Dolejší, 2013) V dnešní době se dozvídáme o konfliktech a aktuálním dění s minimálním či dokonce žádným zpožděním, a to v řádu milionů diváků, čtenářů či posluchačů po celém světě. Média se však zaměřují především na atraktivní informace, které slibují široké publikum. V době konfliktů čtvrté generace, kdy jsou drtivou většinou obětí civilisté, se toto jeví jako jedno z nejideálnějších témat ke zpracování, vyvolání pozornosti a kýžené reakce. Výhra již závisí více na mediální reprezentaci než na technickém vybavení a vojenské bojeschopnosti. Bourdieu (2000: 32) cituje Luciena Bianca, jenž pronesl: *„Existuje zákon, podle něhož jsou zbraně slabých vždy zbraně slabé.“* Konflikty čtvrté generace jsou však příkladem, kdy tento zákon přestává platit. A právě to by měly ukázat následující příklady.

3 MODELOVÝ PŘÍKLAD Č. 1: OZBROJENÝ KONFLIKT VE VIETNAMU

Ozbrojený konflikt, který v druhé polovině 20. století probíhal na území dnešního Vietnamu, byl jednou z tzv. zástupných válek (viz kapitola 2.4), které se v tehdejší bipolárním světě udály. Právě ona se stala první, v níž se ukázala síla médií. Především pro obyvatele Spojených států je symbolem porážky, na kterou nejen armáda vzpomíná dodnes s trpkostí.

3.1 Historické zakotvení

Prapůvod konfliktu ve Vietnamu leží v koloniálním uspořádání a z něj plynoucí dekolonizace. Samotný počátek ozbrojeného konfliktu pak lze dohledat na samém konci druhé světové války, tj. v roce 1945. Během této války byl Vietnam (tehdy spadající pod Francouzskou Indočínu) okupován Japonskem, proti němuž však vedl úspěšný odboj mj. díky vojensko-politické organizaci Viet Minh (*Liga za osvobození Vietnamu*), která v čele s Ho Či Minem vznikla pod záštitou Komunistické strany Indočíny (Poledne, 2004). Založení této organizace znamenalo vzbuzení ducha za národní osvobození, což značně ztěžovalo kvůli druhé světové válce velmocensky a především morálně velmi slabé Francii její snahu opětovně se ujmout koloniální správy. Ho Či Min na severu vyhlásil 2. září 1945 nezávislou Vietnamskou demokratickou republiku a rozdělil tak zemi na Severní a Jižní Vietnam. Obě vlády si však činily nárok na celé území. Následovala diplomatická jednání v Hue a Paříži, která ovšem nebyla úspěšná, a tak bylo již na konci roku 1945 zřejmé, že se schyluje k dalším ozbrojeným střetům (tamtéž). Během úspěšných bojů s Japonci a vzhledem k jeho politice, která se mj. snažila o pomoc obyvatelstvu zasaženým hladomorem, si Ho Či Minovo hnutí brzy získalo sympatie mnohých lidí a rozšířilo tak svůj vliv především na severu země, ale i na jihu našlo své příznivce (Frey, 2003).²³ Netrvalo dlouho a došlo ke střetům, které ještě dlouho neměly mít konce. Ho Či Min se sídlem ve městě Hanoj vysílal jednotky na jih, kde se Francouzi těšili větší přízni místní populace. Jeho muži využívali guerrillový způsob boje proti papírově silnějším Francouzům, disponujících lepší výzbrojí včetně například bombardérů využívaných k náletům na sever (Poledne, 2004). Již zde je tedy patrné, že šlo o ozbrojený konflikt čtvrté generace, kdy protivníci bojují asymetrickými způsoby. Francouzské a později i americké jednotky byly připravovány na konvenční válku. Jejich výcvik probíhal v duchu třetí generace a na konflikt, který přišel, tak byli značně nepřipraveni

---

²³ Ho Či Minova přízeň velmi prudce stoupala. Uvádí se, že koncem druhé světové čítalo hnutí pouze okolo 5 000 členů, kteří se aktivně zapojovali, v roce 1949 jich však již bylo kolem 700 000 (Frey, 2003: 11).

(Thornton, 2007). Osudnou se Francouzům stala bitva u Dien Bien Phu, která proběhla v květnu 1954, po níž následovaly Ženevské dohody dělící Vietnam podle 17. rovnoběžky na dvě části: Ho Či Minův komunistický sever (Vietnamská demokratická republika s hlavním městem v Hanoji) a na jihu se rozkládající Vietnamskou republiku s dosazeným vládcem Bao Daiem se sídlem v Saigonu. Ačkoli měly roku 1956 proběhnout volby o sjednocení Vietnamu, nikdy k nim nedošlo, což přispělo k destabilizaci země, zvýšení počtu příznivců Ho Či Mina a stalo se jedním z podnětů vzniku ozbrojeného konfliktu.

Dílčí zapojení USA nastalo již roku 1950. Ačkoli původně spočívala pomoc jen ve finanční, příp. technologické podpoře Jižního Vietnamu, posléze byl vyslán čtyřčlenný tým poradců *Military Assistance Advisory Group* (MAAG) pro francouzskou armádu, který se postupně rozrůstal (Nagl, 2008). Na pozadí rostoucího zapojení Američanů se z války o obnovu francouzské koloniální nadvlády proti národně osvobozeneckému hnutí stala součástí studené války, tedy boj za potlačení komunismu (Frey, 2003: 15). Zanedlouho po Ženevských dohodách se Francie vojensky stáhla, na obranu zůstaly tedy nezkušené jihovietnamské jednotky, které našly oporu u USA. Spojené státy pomáhaly Vietnamské republice vybudovat armádu ovšem k obrazu svému, tudíž na asymetrický konflikt značně nepřipravenému (Nagl, 2008). Severní Vietnam byl naopak podporován komunistickými spojenci Čínou a SSSR, silnou oporou mu bylo ale také hnutí Vietkong (*Národní fronta osvobození Jižního Vietnamu*), které vedlo partyzánské boje přímo v jádru Vietnamské republiky²⁴. Ho Či Min tak disponoval nejen ozbrojenými silami Severního Vietnamu, ale také buňkami v zemi nepřítele, které prováděly protivládní operace. Známa Ho Či Minova stezka, která částečně vedla také přes území Laosu a Kambodži, pomohla k zásobování a infiltraci příslušníků Vietkongu především mezi venkovské obyvatelstvo, které bylo ke zkorumpované vládě Jižního Vietnamu značně skeptické a neloajální, což vyústilo až v puč a popravu Diema, prvního prezidenta Jižního Vietnamu. Spolu s rostoucí destabilizací v zemi, a tím i stoupající hrozbou Vietkongu, jehož akce se staly častějšími i úspěšnějšími, se zvyšovala také účast amerických složek, což částečně opět posílilo postavení Jihu. Přímá vojenská participace na místo pouhé podpory a poradenské činnosti se však datuje až od roku 1964 (Poedne, 2004). Causus belli byly incidenty z Tonkinského zálivu, kam armáda USA

---

²⁴ V následujících řádcích pod Severním Vietnamem chápu státní uskupení, které disponovalo svou vlastní armádou. Vietkong je povstalecká organizace, která byla Severním Vietnamem podporována a zásobována a operovala na jižním území. Jelikož byli Severní Vietnam i Vietkong komunisticky orientováni, výraz komunisté proto v textu odkazuje k oběma zmíněným.

přesunula válečné lodě, jež byly v zápětí údajně napadeny ze strany Severního Vietnamu; oba incidenty však nejsou dodnes jednoznačně objasněny (Frey, 2003).

Plnohodnotnou účastí USA a dalších spojenců, jakými byla Austrálie a Nový Zéland, se charakter ozbrojeného konfliktu změnil. Jak již bylo naznačeno výše, americká armáda byla připravena útočit ve stylu konfliktu třetí generace, na což byla také řádně vybavena a vycvičena. Ačkoli nejdříve byly hlavní cíle situovány na Ho Či Minově stezce, brzy začaly americké bombardéry útočit na průmyslová a vojenská centra Severního Vietnamu a na jihovietnamském venkově probíhaly rozsáhlé akce pozemních sil typu „*search and destroy*“ (tedy vyhledej a znič) namířené proti Vietkongu (Nagl, 2008: 127). Ten se však rychle přizpůsobil, ukryval se v podzemních úkrytech či v džungli, kde na americké jednotky čekaly různé nástrahy, a tak se přinejmenším krátkodobě nedosahovalo předpokládaných a žádoucích výsledků (Poedne, 2004), což mělo gradující dopad na psychiku vojáků²⁵. Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, právě malé podřívající akce a jimi vyvolaná frustrace, útoky na morálku spíše než přímé střety a fyzické útoky jsou základním nástrojem a klíčem k výhře ze strany guerrillového bojovníka proti mnohem lépe materiálně zajištěnému protivníkovi, jehož domácí mínění chce rychlý průběh, přímé souboje a ideálně kapitulaci druhé strany. Navíc do jisté míry zbytečně bezohledný přístup k vietnamskému obyvatelstvu a jeho majetku – masivní bombardování, vypalování či používání chemických látek – podněcoval v jeho řadách sympatie s Vietkongem, ať již se jednalo o shánění nových rekrutů či ochotu mu pomoci, a tedy klesající podporu obyvatelstva, která je v asymetrických konfliktech zcela stěžejní.

3.2 Média, osudná ofenzíva Tet a následující vývoj

Konflikt ve Vietnamu bývá často nazýván „válkou bez cenzury“, stejnojmennou knihu (tedy konkrétně *The „Uncensored War“: The Media and Vietnam*) napsal v 80. letech Daniel C. Hallin, což poukazuje na relativně nespoutaný život médií v rámci tohoto vojenského sporu. Nebylo žádoucí, aby se účast Spojených států stala předmětem širokých diskuzí, a média měla být „*spolehlivým partnerem v boji proti komunismu*“ (Kunczik, 1995: 297). A dlouho jím v podstatě byla. Z počátku neměl prezentovaný materiál sám o sobě žádný vyloženě protiválečný nádech. Média z války vlastně těžila. Vzhledem k atraktivitě tohoto tématu vzrůstaly náklady tisku i sledovanost televize (Taylor, 1997: 99). Právě díky

---

²⁵ Velmi dobře známým příkladem psychologického zkratu americké armády je masakr v My Lai, při němž vojáci vyvraždili valnou většinu obyvatel této vesnice.

přítomnosti televize se konflikt stal do té doby nejvíce viditelnou válkou (Prudíková, 2008), otevřené informování o násilí však nezůstalo bez negativní odezvy, a tedy ztráty podpory domácích obyvatel. Nutno podotknout, že velký vliv měl právě velmi živoucí charakter reportáží a fakt, že se jednalo o konflikt čtvrté generace, které jsou typické vysokými ztrátami na životech z řad civilních obyvatel. Odhaduje se, že v tomto konfliktu jich byly až $\frac{3}{4}$ ze všech obětí (Šedivý, 2000), byť se v tomto směru již neuvádí, že velký podíl na civilních obětech měla i Severo-vietnamská armáda a Vietkong.

Bylo by však nemístné svést celý neúspěch angažmá ve Vietnamu na média. Již v průběhu 50. a raných 60. let panovaly napříč Spojenými státy neshody ohledně mnohých sociálních otázek a vznikala různá hnutí, v jejichž čele stáli především vzdělanci a mládež, jež nesouhlasila s hodnotami starší generace. Hlavními předměty jejich rozhořčení byla rasová diskriminace, segregace a ekonomické rozdíly mezi obyvateli, vzedmula se druhá vlna feminismu a v neposlední řadě byly patrné také právě protiválečné tendence. Konflikt ve Vietnamu vešel do povědomí širšího obyvatelstva hlavně po zavraždění prezidenta Kennedyho, při čemž první protiválečná demonstrace se odehrála ve Washingtonu v dubnu 1965 a o dva roky později byla následována protesty v New Yorku, jichž se účastnilo na 400 000 lidí (Frey, 2003: 123-124). Této nesouhlasné menšině byla ovšem v médiích věnována velmi silná pozornost (Taylor, 1997), což přispělo ke zveličení její významnosti v očích čtenářů a diváků. Ačkoli hnutí sílilo, do roku 1968 nezískalo více než tři až čtyři miliony aktivních příznivců (Frey, 2003: 126).

Za zásadní zvrát či lépe řečeno umocňující činitel protiválečných nálad se považuje ofenzíva Tet. Tímto slovním spojením se nazývá útočná akce Vietkongu na konci ledna roku 1968, jejímž cílem bylo dobýt rozhodující města ovládaná USA a Jižním Vietnamem, v čele se Saigonem a Hue, a vyprovokovat tak povstání napříč celým územím. Již koncem roku 1967 komunistické jednotky spolu s Vietkongem obvykle v převlečení za venkovské obyvatelstvo začaly pronikat do měst (Poledne, 2004: 32). Americké i jihovietnamské složky, které tyto přesuny nezvládly dostatečně podchytit, tak byly útokem překvapeny. Přispěl k tomu i fakt, že ofenzíva začala ihned po skončení svátků Tet, po jejichž dobu panoval dočasný zákaz palby (Arnold, 2010). Ofenzíva propukla 30. ledna zrána v Saigonu a téměř ihned začaly těžké boje. Některé objekty padly do rukou komunistů, jiné byly ubráněny. Na přelomu měsíce zmítal město chaos a boje trvaly až do 23. února, kdy byla znovu dobyta poslední čtvrt', boje v Hue trvaly ještě o několik málo dnů více a úplně všechna města byla komunistickými jednotkami opuštěna do poloviny března (Poledne, 2004). Největší vojenský

střet po dobu celého konfliktu byl dobojován a skončil pro Vietkong naprostým fiaskem. Velké ztráty, v řádu desítek tisíc, však utrpělo i civilní obyvatelstvo a města sama, jejichž části (v případě Hue dokonce významné historické části) zůstaly ležet v troskách (tamtéž). Zaskočení útokem spolu s obrazy válečných obětí a ruin však ve výsledku znamenaly strategické vítězství pro Severní Vietnam.

Média dění přihlížela z těsné blízkosti. Až do této chvíle se vláda před občany tvářila, že dělá pokroky a má situaci pod kontrolou, po ofenzívě Tet se však realita prezentovaného obrazu konfliktu značně proměnila (Kunczik, 1995: 298). Ještě na sklonku roku 1967 prezident Johnson obyvatelstvu tvrdil, že komunistům již docházejí síly a brzy válku prohrají (Arnold, 2010). Záhy se ovšem na televizních obrazovkách objevily záběry chaosu a bojů ze Saigonu, které tomuto tvrzení odporovaly. Ukázalo se, že údajně bezpečná města nebyla pod takovou kontrolou, jak se veřejnost domnívala. Konflikt vysával finanční zdroje, umíralo v něm mnoho amerických vojáků a konec byl, jak se zdálo, v nedohlednu. Jak bylo řečeno výše, armáda potřebuje k vítězství kapitulaci protivníka, zatímco guerrilla vyhrává, když neprohrává. A přesně na to síly komunistické síly ukázaly, i přes masivní ztráty Vietkongu byli s to udržet bojeschopnost (Thornton, 2007: 70). Vyslali do světa zprávu, že USA a Jižní Vietnam selhávají v udržení bezpečných zón, což stačilo k radikálnímu úpadku podpory ze strany obyvatel Spojených států. Obrazy z bojišť a mj. u médií oblíbené, stále opakované záběry těl vojáků, vracejících se v pytlicích zpátky do vlasti, přispěly k zesílení protiválečných tendencí a tlaku americké veřejnosti na vládu, aby ukončila účast USA ve Vietnamu (Taylor, 1997: 112). A nutno dodat, že úspěšnému.

Nově zvolený prezident Nixon vzhledem k pochybnostem o bezpodmínečném vítězství zahájil stahování vojsk a nastalo období tzv. vietnamizace války, kdy byla jihovietnamská armáda pozvolně nechávána svému osudu (Frey, 2003). S vědomím, že ani z hlediska správy země ani z vojenské perspektivy Jižní Vietnam ještě nebyl samostatně schopný nápor ustát, opustily poslední americké jednotky území roku 1973 (tamtéž). Hned dva roky poté padl Saigon do rukou komunistů, země byla sjednocena a vznikla Vietnamská socialistická republika.

Americké armádě se spolu s jejími spojenci po celou dobu konfliktu nedařilo adaptovat na požadavky, které kladl asymetrický způsob boje. Ačkoli měly Spojené státy jednoznačnou vojenskou převahu, prohrávaly na mnohem důležitějších frontách. Ztrácely podporu lidí, a to jak místních tak i vlastních. Na příkladu ofenzívy Tet se ukázala síla médií

a veřejného mínění. Ačkoli vojensky utrpěly severovietnamské oddíly a Vietkong drtivou porážku a neúspěšný útok je stál desetitisíce mrtvých, neplánovaně uspěli na zcela překvapivém bojišti, u obyvatel USA. Arnold (2010: 90) cituje jednoho z generálů Severního Vietnamu: „*Nedosáhli jsme našeho hlavního cíle, jímž bylo podnítit povstání na jihu. Ale i tak – způsobili jsme nepřátelům těžké ztráty (...) Dopad, jaký měla ofenzíva v USA nebyl naším záměrem – ukázalo se ale, že to byl šťastný výsledek.*“ Americké jednotky v zásadě zcela oprávněně po vítězné ofenzívě slavili vojenský triumf, mezitím však paradoxně doma válku prohráli.

Dodnes zůstal ozbrojený konflikt ve Vietnamu hluboce zakořeněn v myslích americké armády i veřejnosti.²⁶ Následovaly po něm kroky k přísné kontrole mediálních informačních toků a prezentovaného obrazu, omezil se přístup novinářů či se vybírali jen někteří a také docházelo k selektivnímu výběru zpráv ke zveřejnění (Ramonet, 2003: 39-40). Z vojenského hlediska však k zásadním inovacím nedošlo. Američané se nepoučili z lekcí, které jim konflikt dal a které mnozí zaplatili krví, a tak se o několik dekad později stále připravovali na konvenční válku, což je stálo další ztráty (Nagl, 2008: 147). Ve Vietnamu sice nebyli komunistickými silami v přímém boji poraženi, ale jak trefně prohlásil severovietnamský plukovník Tu (cit. dle Dolejší, 2013): „*To je možné, ale také je to irrelevantní.*“

3.3 Mediální mýty

Je nutné si uvědomit, že rozpoutání konfliktu v dnešní době znamená vyhlášení hned dvou válek - reálné a mediální (Taylor, 1997: 119). A výhra v první zmiňované významně záleží na výsledku té druhé. Reportéři vyslaní do krizových oblastí čelí nátlaku, aby poskytl atraktivní materiál, a to co nejaktuálněji. Často tak dochází k vyslání informace do světa, která je buď neověřená či dekontextualizovaná a nabízí tak nepřesnou reprezentaci toho, co se ve skutečnosti odehrává. Televize i jiná média tak v očích domácích diváků velmi zjednodušují složitý fenomén, kterým ozbrojené konflikty jsou (tamtéž: 115).

Ke zkreslení událostí došlo například právě během ofenzívy Tet při napadení americké ambasády v Saigonu. První zpráva byla do světa vyslána novináři *Associated Press* již během patnácti minut se sdělením, že se části údajně nedobytné budovy, a nutno dodat pro USA symbolicky velmi významné, zmocnili komunisté, aniž by ovšem sami reportéři vůbec viděli za vysoké zdi, kde se boje odehrávaly (Arnold, 2010). Byla založena pouze na výroku

---

²⁶ Nasvědčuje tomu i fakt, že „Vietnam“ bylo nejpoužívanějším slovem ve člancích o válce v Perském zálivu, která proběhla začátkem 90.let (LaMay, cit. dle Kunczik, 1995).

jednoho z příslušníků vojenské policie, který na otázku, zda jsou partyzánské jednotky uvnitř, odpověděl (cit. dle Arnold, 2010: 58): „*Ano, proboha, (...) střílí na nás odtamtud shora. (...) držte hlavu dole.*“ Ačkoli byla situace velmi zmatená a ani vojáci ani reportéři neměli celkový přehled, zpráva vyzněla jasně, budova padla do rukou protivníka. Realita se však ukázala být opačnou. Američané se útoku na ambasádu úspěšně ubránili. Uvést informaci, která již jednou šokovala americké obyvatelstvo, na pravou míru však není jednoduché, řečeno s Taylorem (1997: 101): „*once it has entered the public sphere via media it also becomes extremely difficult to modify or revise it.*“ Zpráva o napadení ambasády si tak ponechala trpkou chuť a napomohla celkovému obrazu ofenzívy, který symbolizoval ztrátu kontroly ze strany USA a jihovietnamských sil.

Jako další příklady mohou posloužit ikonické fotografie, které byly během konfliktu ve Vietnamu pořízeny. Právě symbolická síla těchto obrázků ukazuje na moc, kterou média disponují. Jak poznamenává McLuhan (2011: 353), konflikty se dnes staly válkami ikon. Fotografie byla dlouho považována za pravdomluvnou. Nelze přeci zachytit něco, co se neudálo. Je však nutno mít na paměti, že fotografie izoluje jeden určitý okamžik od ostatních stejně jako od celkového kontextu (tamtéž). Je tedy schopna vytvořit mýtus, jelikož má charakter zkratky, který vyžaduje domýšlení souvislostí ze strany někoho, kdo se situace neúčastnil. Některé válečné fotografie a předpoklad, že vidět znamená také rozumět (Ramonet, 2003: 88), tak přispěly ke zkreslení obrázku, jež si americká veřejnost udělala.

Příkladem takové fotografie je zobrazení plačící holčičky, která nahá a popálená spolu s dalšími dětmi utíká z vesnice Trang Bang, jež byla v červnu roku 1972 zasažena napalmem (viz Obrázek 3.3.1). Tento snímek rychle obletěl a šokoval celý svět a jeho autor Nick Ut, reportér agentury *Associated Press* (AP), za něj později obdržel Pulitzerovu cenu (Plochová, 2010). Kontext, v němž je snímek zpravidla vnímán, je ovšem zavádějící a dokonce sám prezident Nixon pochyboval o tom, zda je fotka vůbec pravá (tamtéž). V pozadí dětí můžeme vidět jihovietnamské vojáky s americkou výzbrojí, což vzhledem k neostrosti fotografie vedlo k tomu, že běžný adresát informace vojáky považoval za příslušníky armády USA. Kompozice navíc (nesprávně) umožňuje vytvoření úsudku, že vojáci děti vyhánějí. Následkem je vznik ikonické fotografie a mýtu, že se odehrál napalмовý útok na bezbranné obyvatelstvo. Ve skutečnosti šlo o akci Jižních Vietnamců, ale zaměřenou na příslušníky Vietkongu, kteří se vyskytovali nedaleko vesnice, jedno letadlo ovšem omylem shodilo napalm na děti a vlastní jihovietnamské vojáky (tamtéž). Bez diskuze šlo o (ačkoli nezáměrné) politování hodné vedlejší škody, což se bohužel u vojenských akcí stává.

Samotný způsob prezentace snímku však svádí ke špatné interpretaci, a dal tak vzniknout mýtu, kdy ho dodnes většina lidí spojuje s americkou brutalitou.

Obrázek 3.3.1 Nick Ut fotograficky zachytil plačící holčičku při útěku před napalmem (Polochová, 2010)

Další ikonickou fotografií se stala poprava příslušníka Vietkongu v ulicích Saigonu (viz Obrázek 3.3.2). Autorem snímku je Eddie Adams, taktéž reportér AP, jemuž byla rovněž udělena Pulitzerova cena. Fotografii pořídil během ofenzívy Tet, kdy se jihovietnamští opět zmocnili jedné čtvrti v Saigonu. Popravovaný muž byl příslušníkem Vietkongu přezdívaným kapitán Bay Lop (Štefan, 2010), tedy nepřítelem, který útočil na policejní jednotky. Po jeho zadržení jej generál jihovietnamské policie Nguyen Ngoc Loan svázaného střelil do spánku. Přesně v tomto okamžiku Adams stiskl spoušť. V tu chvíli si ovšem signifikanci fotografie vůbec neuvědomoval, jak sám později pronesl (cit. dle Štefan, 2010): „*Nic jsem si o tom nemyslel. Prostě nějaký chlap někoho zastřelil. Pak jsem šel na oběd. Mluvím vážně, vždyť byla válka. Viděl jsem zemřít tolik lidí.*“ Pro americkou veřejnost, která se ovšem války neúčastní a dostává se k ní z pohodlí domova pouze její médií zprostředkovaná podoba, byla fotografie pobuřujícím symbolem krutosti války. Zjednodušeným pohledem veřejnost střelce označila zkrátka za vraha, bez znalosti faktu, že důvodem popravy byla informace, že zadržený kapitán Bay Lop má být odpovědný za brutální zavraždění civilistů (tamtéž).

Obrázek 3.3.2 Eddie Adams fotograficky zachytil popravu příslušníka Vietcongu (Štefan, 2010)

I přes fakt, že poprava bez soudu je zajisté nelegální, morální vyznění je se znalostí situace výrazně odlišné. Adams tak šéfovi policie značně zkomplikoval život, za což se mu následně omlouval. Po zranění se Loan léčil v Austrálii, odkud byl veřejným míněním vypuzen, a také po svém příchodu do USA na něj nahlíželi jako na válečného zločince (tamtéž).

4 MODELOVÝ PŘÍKLAD Č. 2: OZBROJENÝ KONFLIKT V AFGHÁNISTÁNU

Ozbrojený konflikt probíhá na území Afghánistánu od roku 2001, kdy legitimně v reakci na teroristické útoky z 11. září zahájily USA spolu se spojenci operaci Trvalá svoboda, která zůstává až do současnosti neukončená. Vzhledem k tomu, že stále trvá, chybí zatím logicky publikace hodnotící současný konflikt v Afghánistánu s časovým odstupem, jaký odrážejí knihy a analýzy války ve Vietnamu. I z těch, které jsou ale k dispozici již nyní, vyplývá pokračující trend zvyšující se důležitosti role médií, která je pro čtvrtou generaci ozbrojených konfliktů charakteristická.

4.1 Historické zakotvení

Afghánistán je ponořen do ozbrojených konfliktů již 35 let. V roce 1978 se chopila moci komunistická strana, jejíž představitelé však nebyli ohledně otázek dalšího vývoje zajedno, přičemž zároveň existovala stále silnější opozice. V následujícím roce tak došlo k invazi Sovětských vojsk za účelem podpory jednoho křídla komunistické strany Afghánistánu (Marston, 2008). Následkem ovšem nebylo potlačení opozice, nýbrž naopak narůstající odpor. V této době se zvedlo povstalecké hnutí mudžáhedínů, tj. bojovníků za víru, kteří byli proti komunistickým nepřátelům zčásti podporováni i Spojenými státy a Pákistánem, a v zemi se rozpoutala občanská válka, kvůli níž odešla až třetina populace (Šlachta, 2007: 107). Sovětské síly nebyly schopny potlačit povstalecké skupiny a roku 1989 se stáhly. Vláda komunistického prezidenta Muhammada Nadžíbulláha byla po třech letech mudžáhedíny svržena a novým prezidentem se stal tádžik Burhánuddín Rabbání, čímž značně utrpěla paštúnská komunita, která byla po dlouhou dobu politicky dominantní (tamtéž).

Reálně měl však Rabbání pod kontrolou pouze hlavní město Kábul a severovýchodní část země, zbytek upadl do chaosu a područí tzv. *warlords* (polních velitelů), kteří na obyvatelstvu parazitovali (Eichler, 2009: 138). Roku 1994 se především v paštúnských oblastech zformovalo radikální nábožensko-politické hnutí Tálibán, které volalo po sjednocení země a nastolení jejich přísné interpretace islámu (Šlachta, 2007). S vidinou, že přinášejí stabilitu a jednotnou politickou moc, si organizace získala sympatie napříč obyvatelstvem a po nezdařilém útoku na Kábul roku 1995 se nakonec hlavního města o rok později zmocnila (Marston, 2008). Dosavadní vláda byla nucena se stáhnout na sever země a založila v opozici k Tálibánu tzv. Severní alianci. Oběma stranám se však dostávalo zahraniční podpory, a to Tálibánu z Pákistánu a Saúdské Arábie, Severní alianci pak z Ruska,

Tádžikistánu, Íránu a Indie (tamtéž). Navzdory prvotnímu zdráhání poskytl Tálibán výměnou za finanční podporu a přísun bojovníků útočiště Usámu bin Ládinovi, který zde založil výcvikové tábory své organizace Al-Káida (Horák, 2005: 122-123).

4.2 Afghánistán po roce 2001

Příčinou ozbrojeného konfliktu, který dodnes probíhá na území Afghánistánu, byla série teroristických útoků na newyorské Světové obchodní centrum (*World Trade Center*) a Pentagon, které proběhly 11. září 2001 a k nimž se přihlásila právě organizace Al-Káida. USA požadovala, aby Tálibán vydal bin Ládina a jiné vysoce postavené členy Al-Káidy, ten ovšem odmítl, a tak 7. října započala operace Trvalá svoboda (*Enduring Freedom*) tím, že rakety Spojených států a Velké Británie dopadly na vytyčené cíle Tálibánu a Al-Káidy (Marston, 2008). Dopadení, zabití či zabití Usáma bin Ládina, příslušníků Al-Káidy a jejich spojenců Tálibánu se stalo hlavním cílem západních jednotek. Zároveň ovšem podporovaly anti-tálibánská paštúnská hnutí na jihu země a síly Severní Aliance, kterým ještě v prosinci téhož roku pomohli svrhnout Tálibán, vyhnat ho z hlavního města Kábul a dosadit do funkce hlavy státu Hamída Karzáiho (Horák, 2005). Také Rada bezpečnosti Organizace spojených národů (OSN) v prosinci schválila mandát pro vyslání sil ISAF (*International Security Assistance Force*), k nimž se roku 2002 mj. přidali také příslušníci českých jednotek. Velení nad nimi poté převzala Severoatlantská aliance (NATO).

Právě prvotní zaměření především na rychlé dopadení viníků zářijových teroristických útoků a podcenění zásad protipovstaleckého boje však zavinilo rozšíření povstalecké základny v zemi, kdy například během operace Mountain Sweep v srpnu 2002 oddíly v zájmu svého cíle pročesávaly vesnice, natlačily se k místním domů, prohledávaly ženy apod. (Marston, 2008: 225). Jejich těžkopádným přístupem se projevilo jednak nepochopení celkové politické situace Afghánistánu a dále nezáměr o tamější zvyky a tradice, což podnítilo rozhořčení napříč obyvatelstvem, jehož podporu tak síly Západu a Severní aliance ztratily (Thornton, 2007). Mezi lety 2004-2007 se již situace zlepšila, jednotky se více zaměřily na výcvik v protipovstaleckém boji a začal se klást větší důraz na zajištění stability a bezpečnosti státu za pomoci tzv. provinčních rekonstrukčních týmů (PRT) a celkové postavení země na vlastní nohy (Marston, 2008). Jedním z posledních úspěchů se stalo nalezení a usmrcení Usámy bin Ládina v jeho místě pobytu v Pákistánu, ke kterému došlo 2. května 2011. Rekonstrukční akce v zemi pokračují, avšak podobně jak tomu bylo v případě angažmá ve Vietnamu, západní jednotky se začínají pomalu stahovat (Luňák, 2012).

4.3 Afghánistán a média

Mediální realita se od konfliktu ve Vietnamu samozřejmě značně změnila. Dnes žijeme v době 24hodinového zpravodajství, máme možnost sledovat události v reálném čase, počet televizních i rozhlasových stanic (a především těch komerčních) vysoce narostl a díky internetu může kdokoli do světa poslat jakoukoli zprávu, kterou uzná za vhodnou. Nemáme tedy pouze několik málo informací z omezených zdrojů, informace jsou rozmělněné a je jich dokonce přebytek. Nelze tak úplně srovnávat například ikonickou sílu fotografií, protože zvýšený počet fotografií s takovým potencionálem a tím i jejich faktické znehodnocení, vytvořily zcela nové podmínky. Dnes jich existuje nepřehledné množství z mnoha zdrojů a pravděpodobně i vzhledem k tomu, že konflikt stále trvá, žádné zatím nevykrytalizovaly natolik, aby byly jasnou asociací, když se řekne slovní spojení válka v Afghánistánu.

Moc médií ovlivnit pohled civilního obyvatelstva je však patrná. Často se například veškeré povstalecké akce označují za činy Tálibánu (Marston, 2008), což je ovšem velmi silná generalizace, která představuje povstalece jako stejnorodou skupinu s jednotnou organizací. Pravdou však je, že Tálibán je od roku 2002 na úteku a rozprostřen po velkém území včetně Pákistánu, odkud dnes řídí většinu akcí. K pevnému jádru Tálibánu navíc patří pouze 20% povstalců, zbylých 80% pak tvoří odpůrci režimu obecně, kteří jsou nespokojeni s korupcí prolezlou vládou, místními polními veliteli, ekonomickou situací či přítomností mezinárodních sil apod. (tamtéž). V případě významné části povstalců navíc převažují čistě kriminální motivy. V posledních letech se však situace z hlediska přízně místního obyvatelstva lepší. Luňák (2012) uvádí, že ačkoli v roce 2009 měla povstalecká opozice podporu 56% Afghánců, o dva roky později tento počet klesl na 29%.

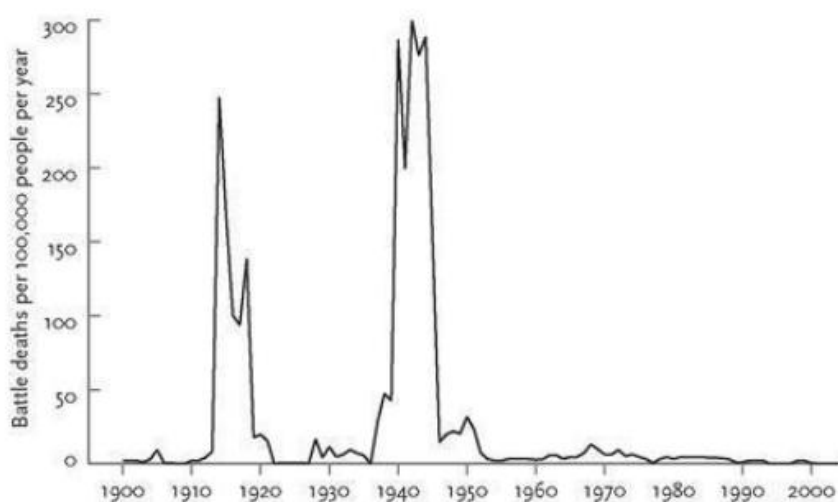
Základem ale není ani tak působení na povstalece a získání podpory místního obyvatelstva, jako především toho globálního, resp. snaha v něm nevyvolávat negativní postoj. Zde se opět na scénu dostávají média, která mají zásadní dopad na to, jaký obrázek si lidé o konfliktu udělají. Jak je například patrné z výše uvedeného výčtu, navzdory často se vyskytující domněnce, že je konflikt především ideologického či náboženského charakteru, jsou pohnutky povstalců převážně politické či ekonomické. Z těchto a dalších mylných obrazů pak vznikají pokřivené představy o konfliktu i Afghánistánu samotném, jež mohou být pro mnohé důvodem, proč nepodporovat pobyt západních jednotek v této zemi. Horák (2005: 5) říká: „*Veřejné mínění u nás často považuje Afghánce za neúnavné válečníky. Ze záběrů*

televize nebo z některých reportáží v tisku vzniká dojem, že každý Afghánec vlastní zbraň a každé malé dítě umí střílet. A že tomu tak koneckonců bylo vždy.“ Právě tato poslední věta poukazuje na rezignaci, která se v jisté míře u zdlouhavých konfliktů čtvrté generace šíří napříč státy.

Jak jsme viděli v případě Vietnamu, i mediální obraz jedné akce, může mít převratný dopad na následný vývoj konfliktu. Vietkong s touto reakcí nepočítal, dnes však patří k základním nástrojům povstaleckého boje. Pokroucením perspektivy či nadměrným spekulováním, aniž by byly informace podloženy, může faktický vojenský úspěch podnítit zápornou odezvu, především vezmeme-li v potaz, jak významným činitelem, a proto hojně mediálně zpracovávaným tématem, jsou dnes civilní oběti. Jako příklad může posloužit útok sil NATO v září 2009 v provincii Kunduz. Cílem operace bylo zneškodnit cisterny s palivem, které Tálibán unesl, při čemž během bombardování a s výbuchem přišly o život desítky lidí včetně některých civilistů, jejichž přesný počet však prohlášení od prohlášení velmi kolísalo (Podaný, 2009). V reakci na tento útok se Tálibán, který uvedl ztráty v počtu 150 osob, obrátil nejen na světové organizace v oblasti lidských práv s apelem, aby veřejně odsoudily tento incident, a odvrátil tak pozornost od faktu, že se cisterny nacházely nedaleko německé základny, pro kterou byly potenciální vysokou vojenskou hrozbou, což byl také důvod jejich zneškodnění (BBC News, © 2009). Kolaterální škody jsou ze strany armád vždy nežádoucí, někdy však nevyhnutelnou skutečností. Ačkoli jsou takové události vždy tragické, prostor, který jim v dnešní době média věnují, však naprosto zveličuje jejich významnost. Tak nezdařilý americký útok, který způsobil smrt deseti civilistů v únoru 2010 plnil titulní stránky, ačkoli je nutné podotknout, že (jakkoli to může znít cynicky) ještě před několika desítkami let by se deseti obětem nedostalo nikterak zvláštní pozornosti (Pinker, 2012: 265). Upozornění na vedlejší škody však logicky také škodí povstaleckým skupinám a snižuje počet jejich sympatizantů. Tak Tálibán, jehož člen na trhu ve městě Farah v květnu 2009 provedl sebevražedný útok proti vysoce postavenému příslušníkovi policie, odmítl za tuto akci převzít zodpovědnost, protože při ní přišlo o život dalších 17 obyvatel a 29 bylo zraněno (Roggio, 2009).

Víra v silný vliv médií je také patrná ze samotných protiopatření vůči nim. V březnu 2010 bylo v Afghánistánu zavedeno nařízení zakazující přímé přenosy z povstaleckých akcí, se kterým samozřejmě média zásadně nesouhlasila a opozičním partnerem se jim stal také Tálibán (Štěpánková, 2010). Povstalecký způsob boje je totiž v dnešních konfliktech na médiích značně závislý. Šikovné záběry mohou u místních diváků obrazovek či čtenářů

příspěť k radikalizaci (Thornton, 2007: 12-13) a po zbytku světa naopak šířit strach. Taktika teroru patří (avšak ne výhradně) ke strategii konfliktů čtvrté generace. Přítomnost médií je tak kýžená, jelikož právě ona umožňují její funkčnost (viz zveřejnění fotografií organizací Isis zmíněné v kap. 2.4). Zvýšená pozornost, která je věnovaná těmto útokům a úmrtím, které způsobily, jim však přidává na signifikaci a zveličuje jejich hrozbu v očích obyvatelstva, tedy přímo přispívá k šíření hrůzy. Z celkových počtů obětí moderních konfliktů ve srovnání s předchozími (viz Graf 4.3) je však patrný zásadní nepoměr mezi způsobenými škodami a pozorností médií. Ačkoli sám počet obětí rapidně klesl, nikdy jsme je neměli před očima více.

Graf 4.3 Počet obětí ozbrojených konfliktů v letech 1970-2005 (Russett, 2008, cit. dle Pinker 2012: 301)

Také samotná Al-Káida si je dobře vědoma vlivu, kterým média disponují. V nedávné době dokonce zveřejnila číslo magazínu Inspire (nutno dodat s velmi propracovanou a pro oko atraktivní grafickou úpravou), které mimo informací, jak například sestavit bombu a umístit jí na nejideálnější pozici, nabádá k provádění útoků na veřejně známých a mediálně přístupných pozicích, aby se zpráva o události dostala k největšímu možnému počtu lidí, a vyvolala tak hrůzu či byla naopak zdrojem inspirace, jelikož doslova (Al-Jamal-Yemeni, 2014: 8): „[t]he US has no protection from these types of operations unless it plants bugs in citizen's heads to monitor their thoughts... and success in this regard cannot go beyond capturing the perpetrators after they execute their operations.“ Bránit se psychologickým útokům nikdy není snadné. Téma využívání médií teroristickými organizacemi by však vydalo na vlastní bakalářskou práci.

ZÁVĚR

Tato práce si nenárokují status vyčerpávajícího pojednání o roli médií v různých ozbrojených konfliktech. Jedná se spíše o snahu nastínit problematiku zvyšující se moci médií v rámci asymetrického způsobu boje, což je umožněno především dvěma faktory. Technologický vývoj médií dal vzniknout masovému publiku, které může sledovat události po celém světě v reálném čase. Překážky, které dříve kladl čas a prostor, jsou překonány. Ozbrojené konflikty jsou fenomén starý jako lidstvo samo. Až v dnešní době však máme možnost se dozvědět o dění na druhém konci planety s takovou rychlostí a natolik barvitě, což v nás nejen budí zájem, ale trpíme pak dokonce iluzí vlastní participace (Taylor, 1997: 99). Mediální sdělení však procházejí procesem selekce a událost již jistým způsobem rámuje. Již ze samé jejich povahy tak vyplývá, že se k nám dostane neúplná, zkrácená či přímo cíleně lživá informace. Na reportéry je navíc vyvíjen tlak, aby redakci sehnali dostatečně atraktivní a především aktuální materiál, který by mohl šířit dále mezi své příznivce. Tak ovšem k obyvatelstvu mohou proniknout nedostatečně ověřené, a tudíž mystifikující zprávy. Mimo jiné také zkratkovitá povaha sdělení, například fotografického materiálu, nabízí široký prostor pro dezinformaci. V dnešní době je potenciálně možné pro kohokoli, aby do světa vyslal pomocí internetu či vysílacích médií zprávu se žádoucím obsahem, jež upoutá pozornost milionů lidí, což mu do rukou dává neuvěřitelnou manipulační moc. Není tedy divu, že Rudyard Kipling pronesl (cit. dle Kunczik, 1995: 302): „*První obětí války bývá pravda.*“

Dalším zásadním faktorem, který zdůvodňuje, proč mají v dnešní době média takový vliv na průběh ozbrojených konfliktů, je vývoj, kterým si samotné konflikty prošly. Ve čtvrté generaci proti sobě stojí dva protivníci, kteří následují každý jiné zásady vedení boje. Ve srovnání s klasickou konvenční válkou zde tedy dochází ke kvalitativní asymetrii (Thornton, 2007). Materiálně hůře zaopatřená strana, zpravidla nestátního charakteru, si vzhledem ke své nevýhodě volí za cíl především psychické a morální síly svého protivníka a oporu, kterou mu poskytuje obyvatelstvo, ať již lokální, domácí či globální. Ta je ovšem velmi křehká a vzhledem k tomu, že nemá informace takřkajíc z první ruky, silně závisí na mediálním obrazu, který je jí prezentován. Média tak v dnešní době hrají jednu z předních rolí v otázce, kam bude dále průběh konfliktů směřovat.

Na příkladu ozbrojeného konfliktu ve Vietnamu jsme si ukázali, jak silná je amplifikační moc médií v době, kdy je civilní zázemí bitevnímu poli blíže než kdy jindy.

Vynález televize ruku v ruce s nespoutanou mediální přítomností způsobily umocnění protiválečných tendencí. Ofenzíva Tet, která z vojenského hlediska byla drtivou porážkou opozice, se Američanům paradoxně stala osudnou. Její mediální obraz pomohl k rapidnímu poklesu domácí podpory a početí procesu stahování amerických vojsk z Jižního Vietnamu, což vyústilo v ukončení konfliktu ve prospěch komunistického Severu. Dopad zkratkovitých sdělení byl demonstrován na dvou fotografiích, které díky své dekontextualizaci a reinterpretaci civilním obyvatelstvem vyvolaly mediální mýty. Příklad ozbrojeného konfliktu v Afghánistánu je již poněkud obtížnější uchopit vzhledem k tomu, že stále probíhá a že se na počátku 21. století setkáváme nepřeborným množstvím informací. Je však nutné si uvědomit, že ačkoli se jedná o konflikt nízké intenzity, mediální obraz plný obětí může jeho vnímání ze strany obyvatel posunout opačným směrem a vyvolat tak z hlediska jeho průběhu zásadní reakci. Text se nesnaží marginalizovat způsobená úmrtí či zjednodušovat složitý vztah médií a zahraniční politiky. Klade si za cíl upozornit na nebývalou významnost mediální role v realitě moderních ozbrojených konfliktů a moc, kterou jako prostředníci pro doposud největší publikum disponují. A právě toto civilní zákulisí se v moderních asymetrických konfliktech stává zcela klíčové. Předkládaná práce započala citátem z pera Marshalla McLuhana a nezbývá než jeho slovům přitakat i na jejím konci. Dnes totiž svou silou opravdu „*tiskařská čern a fotografie nahrazují vojáky a tanky*“ (McLuhan, 2011: 353).

POUŽITÁ LITERATURA

Bibliografické zdroje:

ARNOLD, James R. *Ofenziva Tet 1968: zvrát ve Vietnamu*. Vyd. 1. Varšava: Amercom SA, 2010. 96 s. ISBN 978-83-261-0385-8

BALABANOVA, Ekaterina. *Media, Wars and Politics: comparing the incomparable in Western and Eastern Europe*. Vyd. 1. Aldershot: Ashgate, 2007. 172 s. ISBN 978-0-7546-7069-8

BALL-ROKEACHOVÁ, Sandra – DeFLEUR, Melvin L. *Teorie masové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 363 s. ISBN 80-7184-099-8

BARRETT, Louise – DUNBAR, Robin I. M. – LYCETT, John. *Evoluční psychologie člověka*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. 551s. ISBN 978-80-7178-969-7

BASTL, Martin. *Nelineární vedení boje*. In SMOLÍK, Josef – ŠMÍD, Tomáš a kol. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Vyd.1. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010. s. 143-158. ISBN 978-80-210-5288-8

BOOT, Max. *War Made New: Technology, Warfare and the Course of History, 1500 to Today*. Vyd. 1. New York: Gotham books, 2006. 624 s. ISBN 1-592-40222-4

BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. 145 s. ISBN 80-7184-775-5

BRANDEJS, Bedřich. *Zbraně střelné, lovecké, terčovní a obranné*. Vyd.1. Praha: ARS-ARM, 1997. 151 s. ISBN 80-902043-1-7

CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Vyd. 2. Brno: Bonus A, 1996. 756 s. ISBN 80-85914-27-1

EICHLER, Jan. *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 328 s. ISBN 978-80-7367-540-0

FREY, Marc. *Dějiny vietnamské války: tragédie v Asii a konec amerického snu*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2003. 216 s. ISBN 80-7185-468-9

HORÁK, Slavomír. *Afghánský konflikt*. Vyd. 1. Praha: Public History, 2005. 179 s. ISBN 80-86445-17-8

ILOWIECKI, Tadeus M. – ŽANTOVSKÝ, Petr. *Manipulace v médiích*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 120 s. ISBN 978-80-86723-50-1

JIRÁK, Jan – ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Politická komunikace a média*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000. 163 s. ISBN 80-246-0182-6

JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbora. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7

KREJČÍ, Oskar. *Válka*. Vyd.2. Praha: Professional Publishing, 2011. 173 s. ISBN 978-80-7431-063-8

KŘEČEK, Jan. *Politická komunikace: od res publica po public relations*. Vyd 1. Praha: Grada, 2013. 176 s. ISBN 978-80-247-3536-8

KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1995. 307 s. ISBN 80-7184-134-X

LUŇÁK, Petr. *Sbohem, Afghánistáne*. In *Lidové noviny*. Praha: Lidové noviny: a.s., 28.4.2012, roč. XXV, č. 101, str. 21-22. ISSN 0862-5921

MARSTON, Daniel. *Lessons in 21st- century Counterinsurgency: Afghanistan 2001-07*. In MARSTON, Daniel – MALKASIAN, Carter ed. *Counterinsurgency in Modern Warfare*. Vyd. 1. Oxford: Osprey, 2008. s. 219-240. ISBN 978-1-84603-281-3

McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: Extenze člověka*. Vyd. 2. Praha: Mladá fronta, 2011. 400 s. ISBN 978-80-204-2409-9

McQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2007. 448 s. ISBN 978-80-7367-338-3

NAGL, John A. *Counterinsurgency in Vietnam: American Organizational Culture and Learning*. In MARSTON, Daniel – MALKASIAN, Carter ed. *Counterinsurgency in Modern Warfare*. Vyd. 1. Oxford: Osprey, 2008. s. 131-148. ISBN 978-1-84603-281-3

PINKER, Steven. *The better angels of our nature: the decline of violence in history and its causes*. Vyd. 1. London: Penguin Books, 2012. 1026 s. ISBN 978-0-141-03464-5

POLEDNE, Aleš V. *Největší moderní války (od Koreje po Irák)*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2004. 117 s. ISBN 80-7207-553-5

PRUDÍKOVÁ, Dana. *Strategie a média*. In *Vojenská strategie*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2008. str. 246-260. ISBN 978-80-7278-475-2

RAMONET, Ignacio. *Tyranie médií*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 2003. 232 s. ISBN 80-204-1037-6

RYBÁŘ, Jan. *Dobrodružství reportáže a kouzlo manipulace*. In OSVALDOVÁ, Barbora – KOPÁČ, Radim – NĚMCOVÁ, TEJKALOVÁ, Alice ed. *O reportáži, o reportérech*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010. s. 47-54. ISBN 978-80-246-1781-7

ŠLACHTA, Mojmir. *Ohniska napětí ve světě*. Vyd. 1. Praha: Kartografie PRAHA, 2007. 187 s. ISBN 978-80-7011-926-6

ŠMÍD, Tomáš. *Teoretické koncepty výzkumu konfliktu – terminologie, příčiny a dynamika*. In SMOLÍK, Josef – ŠMÍD, Tomáš a kol. *Vybrané bezpečnostní hrozby a rizika 21. století*. Vyd.1. Brno: Masarykova Univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010. s. 20-42. ISBN 978-80-210-5288-8

TAYLOR, Philip M. *Global communications, international affairs and the media since 1945*. Vyd. 1. Londýn, New York: Routledge, 1997. 248 s. ISBN 0-415-11679-1

THORNTON, Rod. *Asymmetric Warfare*. Vyd. 1. Cambridge: Polity, 2007. 241 s. ISBN 978-07456-3364-0

TOFFLER, Alvin – TOFFLEROVÁ, Heidi. *Nová civilizace: Třetí vlna a její důsledky*. Vyd. 1. Praha: Dokořán, 2001. 125 s. ISBN 80-86569-00-4

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 192 s. ISBN 80-7376-096-8

VERNER, Pavel. *Historie mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2013. 192 s. ISBN 978-80-7452-027-3

Zdroje online:

AL-YAMAL-YEMENI, Abdurazāq. *Inspire Reaction: Government & Media Responses* [online]. In *Inspire*, spring 2014, 1435, č. 12 [cit. 21.6.2014]. s. 8. Dostupné z <http://azelin.files.wordpress.com/2014/04/inspire-magazine-issue-12.pdf>

BBC News. *Taliban demand air strike inquiry* [online]. BBC, © 2014, 7.9.2009 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8241499.stm

DOLEJŠÍ, Karel. *Válka jako pokračování...války jinými prostředky* [online]. *Britské listy*, 7.4.2013 [cit. 21.6.2014]. ISSN 1213-1792. Dostupné z <http://blisty.cz/art/68093.html>

ECHEVARRIA, Antulio J. II. *Fourth generation war and other myths* [online]. 2005 [cit. 21.6.2014]. ISBN 1-58487-225-X. Dostupné z <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub632.pdf>

CHULOV, Martin. *How an arrest in Iraq revealed Isis's \$bn jihadist network* [online]. *The Guardian*, 15.6.2014 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/15/iraq-isis-arrest-jihadists-wealth-power>

LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith –SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILSON, Gary I. *The Changing Face of War: Into the Fourth Generation* [online]. In *Marine Corps Gazette*, 1989. 73, 10. ProQuest Direct Complete. s. 22-26 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z <https://www.mca-marines.org/files/The%20Changing%20Face%20of%20War%20-%20Into%20the%20Fourth%20Generation.pdf>

LIND, William S. *Understanding Fourth Generation War* [online]. *Antiwar*, 15.1.2004 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z <http://antiwar.com/lind/index.php?articleid=1702>

PODANÝ, Petr. *Afghánistán: Peklo na zemi nařídil německý plukovník* [online]. *Týden*, 15.9.2009 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asiie-a-oceanie/afghanistan-peklo-na-zemi-naridil-nemecky-plukovnik_137315.html#.U6rbi1uSr

POLOCHOVÁ, Iveta. *Divka z válečné fotografie zranění od napalmu přežila a utekla i komunistům* [online]. *iDNES*, 16.5.2010 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/divka-z-valecne-fotografie-zraneni-od-napalmu-prezila-a-utekla-i-komunistum-1bz-/zahranicni.aspx?c=A100515_165655_zahranicni_ip1

ROGGIO, Bill. *Suicide bomber strikes in Western Afghanistan* [online]. *The Long War Journal*, 20.10.2009 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://www.longwarjournal.org/archives/2009/11/suicide_bomber_strik_3.php#

ŠEDIVÝ, Jiří. *Válka: rámeček pro analýzu* [online]. 2000 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z <http://prg.xf.cz/kniha/kap7.htm>

ŠTEFAN, Petr. *Střelec z Vietnamu si otevřel pizzerii v USA. Reportér se mu za fotku omluvil* [online]. *iDNES*, 10.8.2010 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/strelec-z-vietnamu-si-otevrel-pizzerii-v-usa-reporter-se-mu-za-fotku-omluvil-1w3-/zahranicni.aspx?c=A100806_181730_zahranicni_stf

ŠTĚPÁNKOVÁ, Karla. *Taliban: netradiční spojenec proti mediálnímu zákonu* [online]. *On War*, 22.3.2010 [cit. 21.6.2014]. Dostupné z <http://www.onwar.eu/2010/03/22/taliban-netradicni-spojenec-proti-medialnimu-zakonu/>

TRAMPOTA, Tomáš – KŘEČEK, Jan – NEČAS, Vlastimil. *Média a moc* [online]. Praha: Fakulta sociálních věd UK, 2006. 36 s. [cit. 21.6.2014]. Dostupné z http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/102_001_Trampota_cj.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

Schéma 1.2. Pyramida komunikace Denise McQuaila (2007: 27)

Schéma 1.3.2 Znázornění CNN efektu podle Jakobsena (2000, cit. dle Balabanova, 2007: 7)

Graf 2.1 Znázornění poměru koloniálních, mezistátních, transnacionálních a vnitrostátních ozbrojených konfliktů v letech 1946 až 2009 (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset, 2010, cit. dle Pinker, 2012: 303)

Obrázek 3.3.1 Nick Ut fotograficky zachytil plačící holčičku při útěku před napalmem (Polochová, 2010)

Obrázek 3.3.2 Eddie Adams fotograficky zachytil popravu příslušníka Vietcongu (Štefan, 2010)

Graf 4.3 Počet obětí ozbrojených konfliktů v letech 1970-2005 (Russett, 2008, cit. dle Pinker 2012: 301)

PŘÍLOHY

Schéma 1.2. Pyramida komunikace Denise McQuaila (2007: 27)

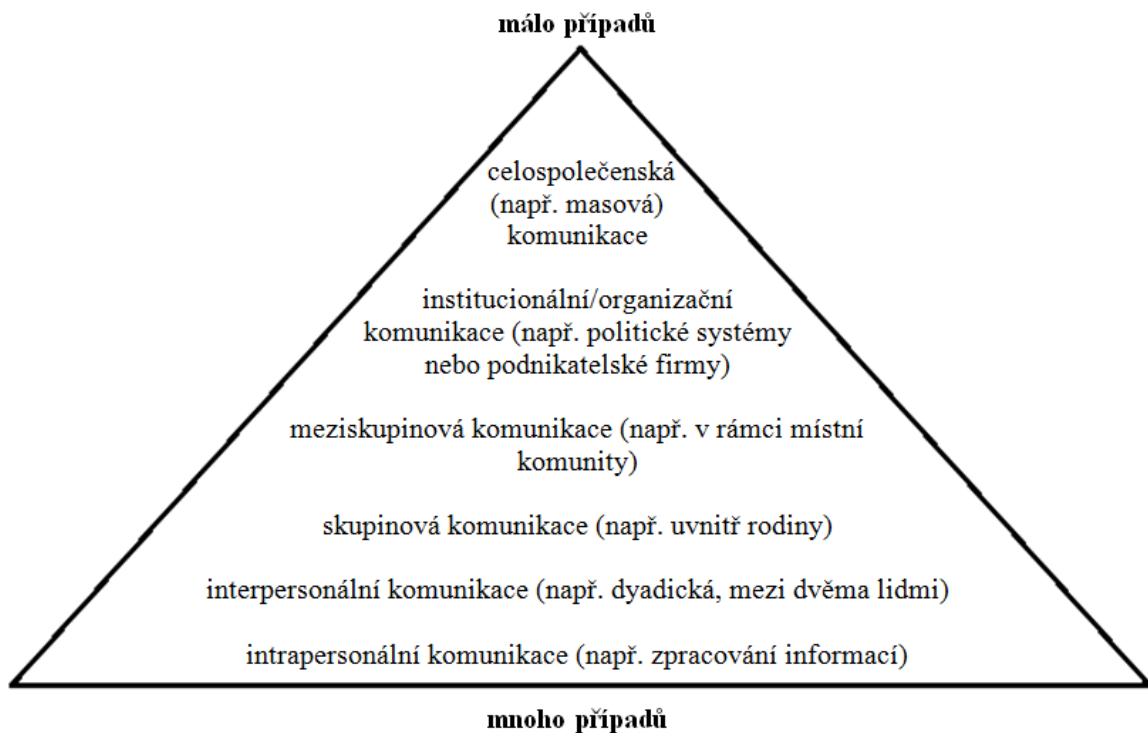
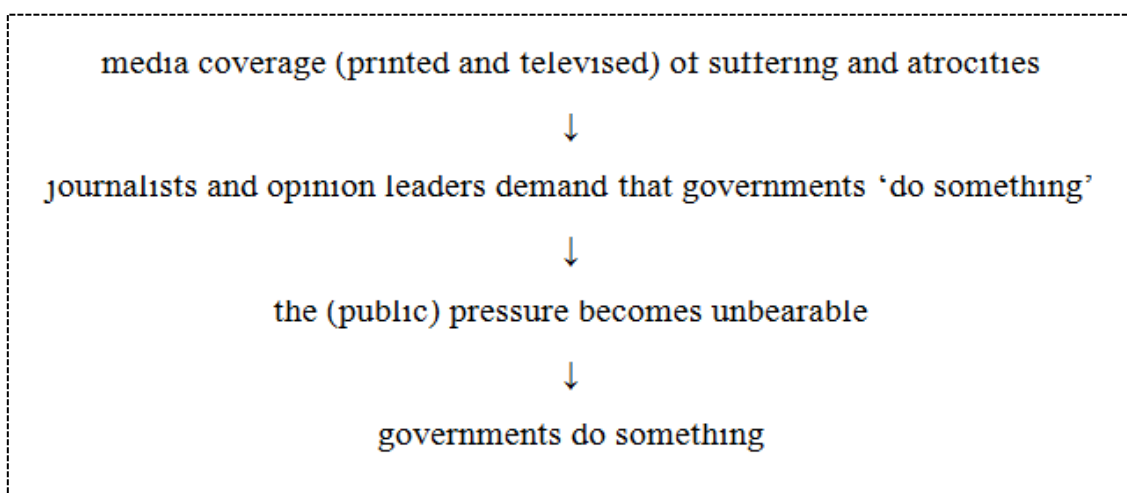
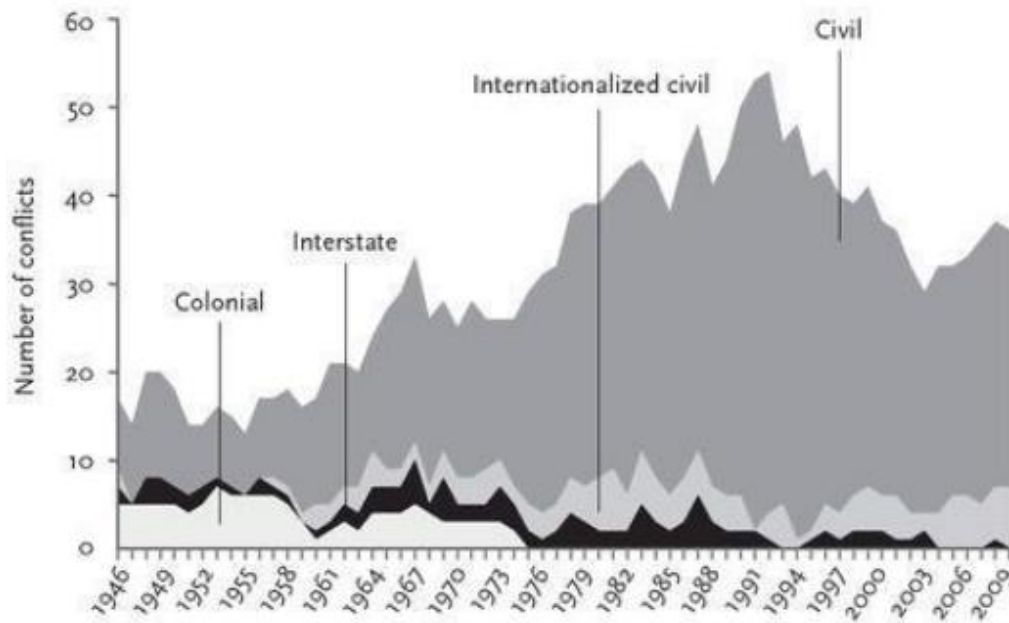

Schéma 1.3.2 Znárodnění CNN efektu podle Jakobsena (2000, cit. dle Balabanova, 2007: 7)

Graf 2.1 Znárodnění poměru koloniálních, mezistátních, transnacionálních a vnitrostátních ozbrojených konfliktů v letech 1946 až 2009 (UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset, 2010, cit. dle Pinker, 2012: 303)

Obrázek 3.3.1 Nick Ut fotograficky zachytil plačící holčičku při útěku před napalmem (Polochová, 2010)

Obrázek 3.3.2 Eddie Adams fotograficky zachytil popravu příslušníka Vietcongu (Štefan, 2010)

Graf 4.3 Počet obětí ozbrojených konfliktů v letech 1970-2005 (Russett, 2008, cit. dle Pinker 2012: 301)

